

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи

**ПЕДАГОГІЧНІ ЧИТАННЯ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА
ПЕТРА ГУСАКА**

Збірник наукових праць
Матеріали круглого столу (2 жовтня 2024 р.)

Луцьк 2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету педагогічної освіти та соціальної роботи
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 2 від 25.вересня 2024 року)*

Редакційна колегія:

Чернета С. Ю. – доктор педагогічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки (*головний редактор*);

Лякішева А. В. – доктор педагогічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Корпач Н. І. – кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки (*відповідальний секретар*).

Рецензенти:

Сидорук І. І. – доктор педагогічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Мельник І. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки;

П 24

Педагогічні читання імені професора Петра Гусака. [Текст] : зб. наук. пр. : матеріали круглого столу (02 жовтня 2024 р.) / за ред. С. Ю. Чернети та ін.. Луцьк, 2024. 80 с.

У збірнику вміщено наукові праці викладачів, аспірантів, магістрів та практиків, які друкуються в авторській редакції.

За зміст публікації та представлені результати дослідження відповідальність несуть автори.

УДК 37(082)

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

Бартків Оксана

Підготовка майбутніх викладачів до використання інноваційної технології smart в освітньому процесі закладів вищої освіти 5

Белкіна Ковальчук Олена

Навчальний тренінг як форма організації навчання майбутніх фахівців у ЗВО 8

Бичук Ірина

Тімбілдінг як інноваційний метод роботи в команді 11

Бодак Олег

Комунікативна толерантність майбутніх викладачів закладу вищої освіти..... 13

Вітюк Валентина

Інноваційні технології професійного розвитку педагогічних працівників..... 16

Гапончук Олена

Вища освіта в умовах війни: проблеми та перспективи 19

Гетун Володимир

Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі закладу вищої освіти 21

Головін Микола, Головіна Ніна, Гузачов Дмитро

Формування структури знань і критичного мислення у сфері практичного програмування 24

Гусак Андрій, Гусак Анна

Роль інтерактивних платформ і онлайн-курсів у підвищенні якості освіти у вищих навчальних закладах 26

Дурманенко Євгенія

Про шляхи формування інноваційної особистості майбутнього вихователя 29

Завацький Павло

Співпраця закладів вищої освіти з торгово-промисловою палатою України щодо підготовки кваліфікованих кадрів 32

Колосок Андрій

Проблеми та перспективи вищої освіти в Україні 34

Корпач Надія

Самостійна робота як чинник формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців 37

Лякішева Анна

Самоосвіта як складова формування фахівця нової вимоги в Україні 39

Мартинюк Тетяна, Шозда Дарина

Інклюзивне навчання у закладах вищої освіти 41

Мартіросян Леся	
Історія соціальної роботи: теоретико-методологічний аспект	44
Остапівський Ігор, Остапівська Тетяна	
Взаємообумовленість методологічних підходів та методів навчання	46
Остапчук Микола	
Врахування елементів сугестопедагогіки при навчанні у вищій школі	48
Павлюк Олена	
Особливості освітнього компонента «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» в контексті спеціальностей «014 Середня освіта «Фізична культура» та «017 Фізична культура і спорт»	50
Петрович Валерій	
Особливості навчання майбутніх працівників соціальної сфери супервізорству	53
Петрук Вікторія	
Імідж сучасного викладача: сутність та особливості формування.....	56
Рижанова Алла	
Штучний інтелект та соціальні якості людини: до магістерського курсу «актуальні проблеми соціальної роботи»	59
Смолюк Іван	
Модернізація підготовки педагогічних кадрів в умовах євроінтеграції ...	61
Сушик Наталія	
Сутність, структура, зміст інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів закладів вищої освіти	64
Степаненко Вікторія	
Інклюзивні інновації у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників	67
Хлєбїк Світлана	
Теоретичні аспекти готовності педагога до інноваційної діяльності	69
Чернета Світлана	
Інтернаціоналізація вищої освіти як необхідна складова діяльності сучасного ЗВО	72
Швирка Вікторія	
Тренди сучасної вищої освіти: виклики та перспективи	74

Оксана Бартків – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ SMART В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Реформування системи освіти України зумовило необхідність модифікації змісту, форм та методів професійної підготовки майбутніх педагогів, пошук нових шляхів до формування в здобувачів вищої освіти системи загальних та ключових компетентностей.

Відповідно до положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (2018), Законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014), Професійних стандартів підготовки учителів базової школи та ін., перед закладами вищої освіти ставляться завдання підготовки фахівців, які уміють реалізовувати функції педагогічної діяльності на засадах інноваційності, креативності, технологічності; формування педагогів з підвищеною мотивацією до саморозвитку, самоосвіти та здатних до удосконалення *soft skills*.

Питання підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності є в полі зору науковців останніх років, як О. Дубасенюк, Т. Засєкіна, Г. Коберник, А. Коваль, Т. Майструк та ін. проте, глибшого аналізу потребують питання підготовки магістрів до використання інноваційних технологій.

Різноманітність та значна кількість сучасних інноваційних педагогічних технологій вимагає від учителів пильної уваги та відповідної підготовки до їх вибору та впровадження в освітній процес і суттєво змінює роль самого педагога, який набуває функцій новатора, наставника, консультанта і фасилітатора. Інноваційна діяльність передбачає сформованість у викладача вищого ступеня педагогічної творчості, внесення прогресивного у традиційну систему навчання й виховання [2, с. 34-35] та готовності до сприйняття, оцінки й реалізації педагогічних інновацій.

Нами інноваційні технології характеризуються як сукупність нових інтерактивних, активних методів та прийомів навчання, які цілеспрямовано використовуються в процесі професійної підготовки задля формування в студентів інтегральної та системи загальних та фахових компетентностей організації освітнього процесу [1, с.79]. На думку О. Дубасенюк, інноваційними будуть педагогічні інновації, що відповідають критеріям: новизни, оптимальності, можливості творчого застосування інновацій у масовому досвіді [2, с.12]; як системне утворення інновація характеризується інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище [2, с. 14]. У контексті підготовки майбутніх педагогів до впровадження інноваційних технологій нами враховувалися ці інтегральні якості.

У процесі викладання освітніх компонентів «Педагогіка вищої школи» та «Сучасні методики навчання у ЗВО» нами цілеспрямовано здійснювалася підготовка майбутніх викладачів до використання інноваційних технологій в освітньому процесі вищої школи. Її зміст передбачав формування в студентів системи компетенцій про сутність понять «інновація», «педагогічні інновації», «інноваційна діяльність», «інноваційний потенціал», «інноваційні технології»; знань і умінь розрізняти види інноваційних технологій, їх структурні компоненти, алгоритм реалізації. Здобувачі педагогічних професій мали усвідомлювати значимість цих компетенцій у майбутній професійній діяльності і бути вмотивованими до оволодіння ними, визнавати їх як особистісну і професійну цінність, без якої успішна педагогічна діяльність неможлива [1, с. 77].

У процесі проведення занять нами враховувалося положення, що інноваційна позиція викладача характеризується творчою активністю, особистісною готовністю до перегляду і перебудови системи власної діяльності із урахуванням: 1) змін його статусу від фахівця-виконавця – до професіонала-дослідника; 2) розвинутої рефлексії в діяльності; 3) спрямованості на оптимальний результат, саморозвивальну організацію діяльності [2].

Тому в процесі вивчення ОК професійна підготовка студентів спрямовувалася на формування інноваційної позиції майбутнього викладача.

У контексті нашого дослідження зупинимося на аналізі інноваційної технології дистанційного навчання Smart, яка має бути активно впроваджена в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Здійснюючи підготовку здобувачів вищої педагогічної освіти до реалізації однієї з дистанційних технологій – Smart-технології, акцентуємо їхню увагу на її концепції, основу якої становлять три основні ідеї:

1. Мобільний доступ. Необхідно забезпечити можливість отримання всіх видів цифрових послуг у будь-якому місці світу, при цьому дані сервіси повинні бути спрямовані на кожного користувача індивідуально.

2. Створення нових знань. Особистість не зможе розвиватися без постійного здобуття нових знань.

3. Створення Smart-оточення. Середовище Smart дозволяє стимулювати появу окремих технологічних розробок, які можуть вийти на рівень, коли інформаційно-технологічне середовище близьке до природного інтелекту і є однією з основних ідей, на яких базується ідея «розумної» економіки [3].

Поряд з цим констатуємо, що навчання за цією технологією дасть можливість самостійно розвивати індивідуальну освітню та в подальшому професійну траєкторію зростання того, хто навчається, а також відкриє шлях до міжнародного освітнього простору.

У процесі підготовки майбутніх викладачів, зосереджуємо погляди студентів на тому, що середовище Smart-освіти – це конвергенція ІКТ та інфраструктури Інтернету, тобто злиття онлайнового розподілу програмного забезпечення і контенту в форматі мультимедіа. У цьому контексті Smart-технології передбачають використання комп'ютерних систем і мікропроцесорів для виконання щоденних завдань і обміну інформацією [3]. Тобто ключовими

аспектами є створення гнучкого і відкритого середовища навчання з використанням гаджетів, відкритих освітніх ресурсів, систем управління [3].

У процесі підготовки здобувачів педагогічних професій до реалізації технології дистанційного навчання наголошуємо на необхідності володіння цифровою компетентністю, без якої дистанційне навчання організувати неможливо. Серед технологій дистанційного навчання Smart формуємо здатності використовувати у майбутній професійній діяльності кейс-технологію, яка базується на використанні наборів (кейсів) текстових, аудіовізуальних та мультимедійних навчально-методичних матеріалів для самостійного вивчення учнями при організації регулярних консультацій з викладачами та контролю знань дистанційним або традиційним способами; ТВ-технологію, спрямовану на використанні систем телебачення для доставки здобувачам освіти навчально-методичних матеріалів та організації регулярних консультацій та контролю знань дистанційним або традиційним способами; змішані технології (кейс + мережа) передбачають обґрунтоване та органічне поєднання елементів різних технологій в єдине ціле [1, с. 80].

Висновки. Підготовка майбутніх викладачів до використання дистанційної технології Smart буде ефективною за умови знання студентами сутності, алгоритму їх реалізації та функцій, які виконують інноваційні технології в освітньому процесі:

- удосконалення – зміна освітнього процесу та його елементів;
- модернізація – зміна певних елементів освітньої системи;
- евристичне рішення – використання невідомих раніше методів, прийомів, технологій навчання для вирішення актуальних педагогічних завдань;
- педагогічний винахід – новий засіб або нова комбінація технологій для досягнення освітніх цілей;
- педагогічне відкриття – постановка та розв’язання нової педагогічної задачі, що впливає на оновлення освітньої системи.

Джерела та література

1. Бартків О. С, Дурманенко Є. А, Дурманенко О. Л. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх вихователів до інтегрованого навчання. *Інноваційна педагогіка*, № 3, 2022. С. 76-82.
2. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14-47.
3. Сучасні освітні технології для нової української школи. URL: https://dnppb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Lapada_Educational_Technology_2019.pdf

Олена Белкіна-Ковальчук – кандидат педагогічних наук, доцент факультету педагогічної освіти та соціальної роботи, кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗВО

Сучасне суспільство та глобальні еволюційні процеси суттєво впливають на всі аспекти життя, зокрема й на освіту. У світі постійно виникають нові технології, засоби комунікації, змінюються цінності, відбуваються геополітичні, соціально-економічні зміни тощо. Тому, щоб успішно інтегруватися та самореалізуватися в сучасному суспільстві, особистість повинна бути компетентною, соціально активною, мобільною, самостійною, відповідальною, здатною до саморозвитку. Відтак, система вищої освіти має підготувати молодь до викликів та змін, формувати відповідальність за власний розвиток з метою ефективного виконання трудових функцій.

С. Мірошник зауважує, що «позитивні зміни в системі освіти і, як наслідок, у всіх сферах соціально-економічного життя суспільства можливі лише за активного застосування інноваційних методів і технологій навчання, кардинальної перебудови способу мислення людей з шаблонно-формального пізнання на самостійно-творчий. Лише це дозволить формувати конкурентоспроможну особистість, яка прагне до високої якості та ефективності своєї діяльності, вміє ставити цілі та вирішувати завдання в умовах обмежених ресурсів, здатну об'єднувати навколо себе однодумців» [1].

Тренінг, як форма роботи, у вітчизняній практиці набув поширення у психологічній сфері як форма організації підвищення компетентності у спілкуванні. Нині тренінги широко застосовуються не лише у психології, а і в інших науках – педагогіці, соціології, економіці, управлінні, конфліктології та ін.

Розглянемо особливості навчального тренінгу як форми організації навчання майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

У своїй публікації Г. Тараненко, О. Поправко узагальнили підходи науковців щодо розуміння поняття «тренінг». Звернемо увагу на педагогічне розуміння даного поняття:

- інтенсивні короткотривалі навчальні заняття, спрямовані на створення, розвиток і систематизацію певних навичок, необхідних для виконання конкретних особистісних, навчальних або професійних завдань, у поєднанні з посиленням мотивації особистості стосовно вдосконалення роботи;
- система впливів, завдань, спрямованих на розвиток, формування, корекцію у людини необхідних професійних якостей;
- активне соціально-психологічне навчання, характерною рисою якого є обов'язкова міжособистісна взаємодія тих, хто навчається;
- сплановані й систематичні зусилля щодо модифікації або розвитку знань й умінь засобами навчання;

- форма інтерактивного навчання, спрямована на розвиток міжособистісної та професійної поведінки;
- цікавий процес пізнання себе та інших; спілкування; ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь і навичок; форма розширення досвіду тощо;
- організаційна форма освітнього процесу у ЗВО, що підвищує компетентність кожного учасника групи; процес, під час якого учасники вступають в активну міжособистісну взаємодію; процес, центром якого постає проблема та її розуміння учасниками групи, а не компетентність ведучого щодо зазначеної проблеми; навчання, що передбачає більшу активність учасників, ніж ведучого [2, с. 154].

Така різноманітність трактувань свідчить про значний інтерес, складність розуміння та недостатній рівень дослідження щодо використання тренінгів у педагогічній сфері. Проте, узагальнюючи погляди різних науковців, можна стверджувати, що тренінг – це форма організації навчання дорослих, спрямована на розвиток професійної компетентності та набуття людиною нових професійних знань, умінь, навичок, моделей поведінки, розвиток цінностей, установок, ставлень шляхом інтенсивного інтерактивного навчання.

До основних характеристик навчального тренінгу відносять цільовий, змістовий, технологічний та процесуальний аспекти.

Цільовий аспект передбачає чітку постановку мети, цілей, завдань тренінгу і орієнтований на виявлення й врахування особливостей учасників тренінгу як суб'єктів навчання та їхній особистісний розвиток. Загальна мета тренінгу передбачає формулювання проблеми, на розв'язання якої спрямований тренінг. Цілі навчання – це твердження про дії, визначення того, що саме учасник тренінгу повинен вміти робити після завершення навчальної програми. Зазвичай їх формулюють з поведінкової точки зору, тобто вони описують конкретні дії або види поведінки, які учасники зможуть застосовувати після тренінгу. Цілі навчання фокусуються на знаннях та навичках. Результати навчання описують, як люди мають почуватись у результаті тренінгу. Вони фокусуються на ставленні.

Завдання конкретизують опис того, що учасники зможуть робити в результаті тренінгу. Завдання формулюються ясно й однозначно та передбачають покращення знання або поінформованість, розвиток навичок, а також зміни у ставленні, тобто ціннісно-мотиваційний результат.

Змістовий аспект характеризується тим, що зміст навчального тренінгу спрямований не стільки на знання, скільки на розвиток здібностей, умінь, навичок, моделей поведінки, формування механізму самоорганізації і самореалізації учасників. Таким чином, знання, що подаються, мають бути практико орієнтованими; мінімальними, але достатніми для реалізації завдань тренінгу; обов'язково «пропущені» через особистий досвід учасників, тобто стати для них особисто-значущими.

Технологічний аспект передбачає опору на індивідуальні особливості учасників та інтеграцію їх особистісного й суспільного досвіду. Заняття

переважно будуються у вигляді виконання практичних завдань, у формі полілогу, обговорення, дискусії, а також на основі ігрових моделей (імітаційних, рольових ігор) із використанням відповідних інтерактивних методів.

Процесуальний аспект базується на врахуванні психологічної складової, групової динаміки та особливостях міжособистісних стосунків членів групи. Важливо щоби навчання відбувалося в атмосфері свободи спілкування між учасниками групи, у психологічно безпечній атмосфері. Таке спілкування забезпечує умови, за яких учасники стають активними, мотивованими, «включеними» суб'єктами освітнього процесу.

Враховуючи вищезазначене, основними умовами ефективності навчального тренінгу є:

- вивчення та врахування потреб і досвіду учасників тренінгу, психологічних особливостей та цілей навчання;
- забезпечення засвоєння учасниками необхідної нової інформації, яка виступатиме основою для формування у них нових професійних навичок та моделей поведінки;
- формування в учасників позитивного емоційного ставлення до застосування знань, навичок і моделей поведінки та установки на їх подальше втілення та реалізацію;
- забезпечення активної діяльності всіх учасників, орієнтованої на безпосереднє відпрацювання учасниками планованих навичок і моделей поведінки в умовах, що імітують професійну діяльність.

О. Цюняк висловлює думку, що актуальність та доцільність використання навчальних тренінгів не підлягають сумніву, оскільки під час тренінгових робіт створені умови для формування професійної ідентичності майбутніх фахівців, зміцнення впевненості в собі, розвитку компетентності та самоповаги, а також формування реалістичного образу успішної професійної кар'єри з розкриттям і використанням особистісних ресурсів [3].

Г. Тараненко, О. Поправко зауважують, що одним із серйозних викликів для викладача, який використовує тренінгові технології, є те, що він виступає не як центральна фігура, а як організатор, відповідає за підготовку завдань, формулювання питань або тем для групових обговорень, надання консультацій, контроль часу та дотримання цілей. Це пояснює, чому застосування тренінгових технологій у сучасній освіті не є поширеним явищем. Виконання таких функцій вимагає від викладача високого рівня професійної та методичної підготовки, відповідних компетенцій і постійного навчання [2, с. 155]. Через це багато викладачів обирають традиційні методи й технології навчання, які, на нашу думку, давно вже не відповідають сучасним вимогам якості освіти.

Однак, використання навчальних тренінгів у підготовці майбутніх фахівців сприяє розвитку їх комунікативних, організаторських, конструктивних умінь, активному формуванню особистості в професійній сфері, підвищує її психологічну готовність до професійної діяльності та забезпечує гармонійну майбутню взаємодію.

Джерела та література

1. Мірошник С. І. Навчальний тренінг як оптимальна форма організації навчання педагогічних працівників в умовах післядипломної педагогічної освіти. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/miroshnik.htm

2. Тараненко Г. Г., Поправко О. В. Імплементация тренінгових технологій в освітній процес закладу вищої освіти як умова особистісного та професійного зростання майбутнього фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 74. Т. 3. С. 153-158.

3. Цюняк О. Формування професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності засобами тренінгових технологій. Збірник наукових праць «Проблеми підготовки сучасного вчителя». Вип. 1(21). Ч. 2, 2020. С.152-156.

Бичук Ірина – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки

ТІМБІЛДІНГ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД РОБОТИ В КОМАНДІ

Колективне виконання спільного завдання є досить складним процесом, який потребує постійної підтримки командного духу та координування на всіх стадіях розвитку колективу, а тимбілдинг є саме тим комплексним заходом, який спрямований на зміцнення команди та покращення взаємодії між її учасниками, особливо коли їх кількість зростає [2, с. 155].

Тімбілдинг (від англ. Team Building – командоутворення) – це комплекс заходів, спрямований на зміцнення команди, поліпшення взаємодії в колективі, виявлення комунікаційних проблем із подальшим їх усуненням.

Team building – це спеціально розроблені заходи, які мають спрямування на згуртування єдиної, сильної та ефективної команди, члени якої спрямовані на досягнення єдиної мети, на взаємодію, взаємодоповнення один одного, підтримку, поважне ставлення та гармонійну взаємодію

Протягом функціонування терміна в теорії менеджменту сформувалося два погляди щодо його змістового наповнення: відповідно до першого тимбілдинг – це процес побудови команди, який ґрунтується на розроблених у психології та менеджменті напрямках, зокрема організаційній динаміці, організаційному розвитку, груповій динаміці та психології групи. Другий погляд базується на тому, що тимбілдинг є альтернативним напрямом у навчанні і розвитку персоналу та групи, оскільки учасники вчаться за допомогою досвіду й активної взаємодії [1].

Основним завданням тимбілдингу є об'єднання кожного окремого члена команди в єдину систему – колектив, для налагодження відносин всередині колективу/команди та успішної роботи кожної її ланки.

Функції тимбілдингу:

- збільшення довіри та взаєморозуміння (тімбілдинг допомагає зміцнити взаємовідносини між членами команди, дозволяє краще зрозуміти один одного);

- розвиток комунікаційних навичок (тімбілдинг може включати тренування комунікаційних навичок, таких як слухання та висловлювання думок, що допомагає покращити ефективність комунікації в команді);

- зміцнення спільної мети (тімбілдинг допомагає учасникам команди зрозуміти та визначити спільну мету, об'єднує окремих членів команди в єдину систему, де кожен розуміє вплив своїх дій на спільний результат);

- розвиток лідерських навичок (деякі форми тимбілдингу можуть включати рольову гру, де учасникам потрібно приймати лідерські рішення, що допомагає розвивати лідерські навички);

- збільшення мотивації (тімбілдинг може допомогти збільшити мотивацію команди шляхом створення позитивної атмосфери та відчуття спільної мети);

- розвиток творчого мислення (деякі форми тимбілдингу можуть включати творчі завдання, які вчать мислити «outside the box»);

- виявлення «некомандних гравців» (тімбілдинг дозволяє виявити членів колективу, які можуть нести деструктивну функцію організації, та допомагає обрати для них неконфліктні способи спілкування з колегами [3].

На нашу думку, найважливіша функція тимбілдинга – виявлення несумісних людей і визначення способів їхньої неконфліктної взаємодії. Заходи тимбілдинга допомагають згуртувати команду, виявити потенційних лідерів, формувати й просувати корпоративний імідж, встановлювати корпоративні цінності й стандарти.

Основу тимбілдингу становлять дві стадії: тимскілс (Team Skills від англ. – «командні навички») і тимспірит (Team Spirit від англ. – «командний дух»), що є важливими етапами в розвитку командних ефектів у колективі.

За допомогою тимбілдингу можна:

- створити й підтримати дружні стосунки в колективі;
- налагодити гармонійну взаємодію між колективами/організаціями;
- зняти психологічну напругу, зняти конфлікт;
- підвищити рівень довіри й взаємодопомоги в колективі;
- сформувати навички взаємодії членів команди в різних ситуаціях;
- підвищити рівень особистої відповідальності за результат;
- перевести мислення члена команди зі стану конкуренції до співпраці;
- підвищити командний дух, отримати заряд позитивного настрою.

Халахур Ю. Л. зазначає, що командування включає в себе три складові:

- формування й розвиток навичок командної роботи (team skills) (гармонізація спільної мети з особистими цілями; прийняття відповідальності за результат команди; ситуаційне лідерство (лідерство під завдання) й гнучка зміна стилю відповідно до особливостей завдання; конструктивна взаємодія та

самоврядування; прийняття єдиного командного рішення й узгодження його з членами команди);

– формування командного духу (посилення почуття згуртованості, формування стійкого відчуття «ми»; розвиток довіри між членами команди, розуміння та прийняття індивідуальних особливостей одне одного; створення мотивації на спільну діяльність; створення досвіду вискоєфективних спільних дій; підвищення неформального авторитету керівника);

– формування команди (оптимізація її структури відповідно до мети і завдань, визначення сильних і слабких сторін, рольовий розподіл, налагодження зв'язків) [4].

Успіх тимбілдингу залежить від правильної організації та врахування потреб кожного члена колективу

Отже, ефективна команда є потужним інструментом досягнення цілей. Тимбілдинг дає можливість сформувати неформальну атмосферу в колективі, створити команду односторонців, виявити лідерів у колективі, згуртувати членів команди, сформувати навички колективної взаємодії. Мрією кожного керівника є ідеальна команда, згуртована, з хорошим психологічним кліматом, яка швидко та якісно виконує поставлені завдання, вміє сприймати нестандартні та ефективні рішення.

Джерела та література

1. Кучеренко А. Тимбілдинг як інноваційний метод ефективного розвитку колективу. *Психологія*. 2022. № 1 (92). С. 98-104.

2. Нікіфорова Н. О., Білоконь Я. В. Тимбілдинг як основа ефективного розвитку колективу. *Економічний простір*. 2012. № 59. С. 218–225.

3. Топ 10 ідей для командо утворення (тимбілдингу). URL: <https://www.englishdom.com/ua/blog/top-10-idej-dlya-komandoutvorenyatimbilingu-na-rizni-varianti-byudzhetu/>

4. Халахур Ю. Л. Тимбілдинг як метод управління персоналом підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024 № 60. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/3610-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3526-1-10-20240325%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/3610-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3526-1-10-20240325%20(1).pdf)

Олег Бодак – магістр (студент) факультету педагогічної освіти та соціальної роботи кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи, кандидат педагогічних наук **Вікторія Петрук**

КОМУНІКАТИВНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Зростання інтересу до проблеми толерантності пов'язане з новими підходами до вивчення питань, пов'язаних зі спілкуванням і міжособистісними

стосунками. Толерантність у спілкуванні допомагає зрозуміти ставлення та думку іншої людини і сприяє стабілізації самого процесу комунікації. Дослідники стверджують, що толерантність є однією з головних умов ефективної взаємодії між людьми, а також основою спілкування.

На сучасному етапі розвитку освітнього простору різні аспекти комунікативної толерантності є предметом уваги досить широкого кола дослідників. Так, О. Присяжнюк, А. Скок, Л. Яцевич досліджували цю проблему у сфері соціальної роботи, О. Калач – у галузі Public Relations, розглянула питання формування комунікативної толерантності у майбутніх юристів. У галузі педагогіки у своїх працях порушували питання толерантності М. Андрєєв, Т. Білоус, О. Волошина, А. Зінченко, Л. Харченко, О. Харламова, тощо.

Толерантність – найважливіша умова професіоналізму сучасного фахівця, що є соціальним імперативом. Вона є показником моральної компетентності фахівця, під якою розуміють складне психологічне утворення особистості, що ґрунтується на інтеграції теоретичних знань, практичних умінь і навичок у сфері моралі та певного набору особистісних якостей, які визначають його готовність до виконання професійної діяльності та допомагають йому активно справлятися з новим середовищем, шукати шляхи творчої самореалізації та успішно спілкуватися з людьми.

Будь-яка педагогічна спеціальність, яку здобувають студенти в університеті, повинна мати комунікативне підґрунтя, толерантне до свідомого контролю індивіда над своїми емоціями, думками, поведінкою, психічним станом у міжособистісному спілкуванні та взаємодії, відповідно до плюралістичної позиції, яка розглядає світ крізь призму інтересів, поглядів і думок інших людей.

Комунікативна компетентність визначається фахівцями як здатність педагога мобілізувати свій комунікативний потенціал і комунікативні вміння у професійному спілкуванні, які повинні відповідати професійним завданням і бути достатніми для їх виконання.

Сьогодні професійно-педагогічна комунікація в наукових джерелах – це система прямих або опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, комп'ютерних засобів комунікації з метою обміну інформацією, моделювання та управління комунікативними процесами, регулювання педагогічних взаємин.

Зростаючий інтерес до проблеми толерантності пов'язаний, перш за все, з новими підходами до вивчення питань, пов'язаних зі спілкуванням і міжособистісними відносинами. Толерантність у спілкуванні допомагає зрозуміти позицію і думку іншої людини, а також сприяє стабілізації самого процесу комунікації. Дослідники відзначають, що толерантність є однією з головних умов ефективної взаємодії між людьми і, водночас, є основою спілкування.

Слід зазначити, що комунікативна толерантність відіграє дві ролі у спілкуванні між комунікантами. З одного боку, це внутрішня, ментальна, емоційна основа спілкування, що виражається в емпатії, здатності

налаштуватися на емоційну хвилю «іншого». З іншого боку, це зовнішній прояв особистісного ставлення до «іншого», що виражається в дії або протидії, з точки зору раціонального розуміння «іншого».

Слід зазначити, що комунікативна толерантність – це специфічний спосіб ставлення, міжособистісної комунікації та спілкування з іншими людьми. З огляду на те, що не існує єдиного загальноприйнятого тлумачення дефініції «комунікативна толерантність», вважаємо за необхідне звернутися до змісту дефініції цього явища.

З. Агеєва зауважує, що особистість не бачить істотних розходжень між проявами власної та чужої особистості або не сприймає негативні переживання через таку несхожість. У комунікативній толерантності характерним є ставлення особистості до інших, що дозволяє побачити стійкість стану психіки, здатність до взаємодії [1, с. 50].

О. Г. Бабчук розглядає комунікативну толерантність як «..стійку характеристику особистості, завдяки якій здійснюється особливий тип взаємодії індивіда з іншими людьми, заснований на наявності у свідомості суб'єкта успішного, особистісно значущого зразка терпимості (безконфліктної) комунікативної поведінки» [2, с. 9].

Трактуючи поняття комунікативної толерантності А. Г. Скок пропонує наступне визначення, зокрема як «здатність людини до взаємодії з іншими. Вона є пізнанням особистістю самої себе та іншої людини, толерантними настановами поведінки й спілкування» [4, с. 80].

Деякі люди дуже толерантні до інших, інші добре вміють приховувати свою ворожість до партнера, а третіх можна силою переконати і примусити ігнорувати неприємні якості іншої людини. Так само існують різні рівні комунікативної нетолерантності, які можуть призводити до несхвалення, роздратування або відторгнення, частково або повністю спричинених особливостями іншої людини.

Науковці пропонують модель структури комунікативної толерантності, яка виокремлює: когнітивну, емоційну та конативну підструктури комунікативної толерантності, але деякі науковці пропонують доповнити її ще наступними компонентами, зокрема: аксіологічний (представлені основні ідеологічні ідеали людини); ідентичності (способи прийняття іншої людини); сенсорний (відображають специфіку чуттєвого сприйняття світу на рівні нюхового, зорового, смакового, слухового, рухового відчуттів); соціально-перцептивний (як поєднання усіх варіантів (групового, міжособистісного, особистісно-групового) сприйняття); характерологічний (відображає стійкі, типотворюючі набуті або вроджені риси особистості).

У своєму дослідженні А. В. Зінченко [3], пропонує структуру комунікативної толерантності майбутнього педагога, що складається з аксіологічного, характерологічного, когнітивного та поведінкового компонентів, які конкретизовані критеріями толерантно-етичної та естетичної орієнтації, толерантно-комунікативної емоційності й характеру, перцепції та компетенції, інтерактивності й рефлексивності.

Таким чином, теоретичні дослідження ресурсів, пов'язаних з комунікативною толерантністю, дозволили зробити висновок, що цей феномен є інтегрованою формою, тобто психосоціальні характеристики людини з домінуючою свідомістю, орієнтованою на безконфліктну і толерантну комунікативну поведінку, є специфічним типом доброзичливої взаємодії між індивідами.

Джерела та література

1. Агеева З. Комунікативна толерантність як елемент комунікативної компетентності особистості. *Вісник Іванівського державного університету. Серія «Природничі, суспільні науки»*. 2012. № 1. С. 49-53.
2. Бабчук О. Г. Психологічні особливості майбутніх фахівців з різним рівнем комунікативної толерантності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Психологія*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 3. С.5-9.
3. Зінченко А. Модель формування комунікативної толерантності студентів педагогічних спеціальностей університетів у процесі гуманітарної підготовки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 3. С. 241-248.
4. Скок А. Г. Комунікативна толерантність викладача вищого навчального закладу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 34. С. 79-84.

Валентина Вітюк – кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної та навчальної діяльності ВІППО

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Реформування освітньої галузі сприяє створенню умов для розвитку та самореалізації особистості, пріоритетним є впровадження інноваційних технологій професійного розвитку педагогів. Педагогічна освіта передбачає ефективність стратегій для підготовки педагогічних працівників нової генерації та забезпечення умов для становлення і розвитку сучасних моделей професійного та особистісного розвитку педагогів.

Вимоги до діяльності педагога, його професійного розвитку зумовлені процесами модернізації освіти, впровадженням компетентнісної моделі освітньої діяльності, педагогіки партнерства, орієнтацією на нові стандарти й результати навчання, потребами автономії навчального закладу й освіти. Все це вимагає перегляду традиційних уявлень про роль педагога, реалізації особистісно-орієнтованої моделі його професійного розвитку. Навчання педагогів потребує пошуку механізмів реалізації головної мети післядипломної освіти, яку сформульовано як професійний розвиток дорослої особистості.

Неперервний професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогів передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої освіти та практичного досвіду. В цих умовах система освіти має потребу в підвищенні професійної компетентності та професійного

розвитку сучасного педагога, одним із шляхів забезпечення якого є впровадження інноваційних технологій навчання дорослої людини.

Педагог є головною дійовою особою будь-яких освітянських перетворень, які вимагають від нього переорієнтації його діяльності на нові педагогічні цінності. Мета професійного розвитку – підготовка і підтримка педагогів для того, щоб допомогти учням досягти високих стандартів навчання і розвитку.

У моделі професійного розвитку педагог характеризується здатністю вийти за межі безперервної щоденної педагогічної практики та побачити свою професійну діяльність у цілому. Усвідомлення педагогом своїх потенційних можливостей, перспективи особистості й професійного росту спонукають до постійного експериментування, який розуміється як пошук, творчість, можливість вибору. Вирішальним елементом даної ситуації професійного розвитку педагога є можливість і необхідність робити вибір, отже відчувати свою свободу з однієї сторони і відповідальність за все, що відбувається і відбуватиметься, – з іншої.

Професійний розвиток пов'язаний з особистим розвитком людини і є одним із його елементів. Його можна описати в трьох категоріях:

- розвиток як кількісне збільшення певних властивостей (наприклад, здобуття нових знань та вмінь);
- розвиток як досягнення стандартів (існує бажаний кінцевий стан, на який спрямовується процес змін);
- розвиток як спрямованість на якісні зміни (процес змін проходить від «гіршого» до «кращого» стану, наприклад, збільшення ефективності діяльності, краща організація роботи).

Оновлення змісту, форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є надзвичайно важливим у сучасних умовах. Технологічний підхід характеризує спрямованість педагогічних досліджень на вдосконалення якості навчання, підвищення її результативності, інструментальності та інтенсивності.

Технологія навчання дорослих забезпечує реалізацію дидактичного процесу і досягнення очікуваного результату. Предметом технології навчання є створення систем навчання і професійної підготовки. Основними характеристиками технології навчання є: науковість; системність; концептуальність; відтворюваність; діагностичність; ефективність; вмотиваність; алгоритмічність; інформаційність; оптимальність; законотворчість [1, 8].

В умовах реформування освітньої галузі виникає питання підготовки педагога-лідера, тому актуальним є пошук шляхів його професійного розвитку і саморозвитку [3, 21]. Інноваційна педагогіка допомагає вчителю глибше розуміти завдання сучасного закладу освіти, які полягають в тому, щоб синтезувати в підростаючій людині прагнення до навчання, до здобуття знань в різних видах діяльності, забезпечити розвиток особистості ерудованої, соціально активної, з розвинутим мисленням, спроможної самостійно, активно і творчо вирішувати поставлені перед нею практичні завдання.

Шляхи професійного розвитку педагогів у процесі підвищення кваліфікації: діагностика професійної компетентності педагогів; забезпечення диференційованого підходу до підвищення кваліфікації педагогічних працівників; впровадження інноваційних технологій навчання; оновлення змісту освітніх програм; запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі; забезпечення практичної спрямованості підвищення кваліфікації; залучення педагогів-новаторів до навчального процесу; організація зворотнього зв'язку.

В умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» оновлення потребують зміст, форми і методи підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів. Розвиток особистості фахівця відбувається в умовах постійного перетворення, яке передбачає внутрішню активність, що дозволяє вийти за межі встановлених стандартів особистої та суспільної необхідності, реалізувати своє розуміння змісту, призначення власної діяльності [2].

Ефективними стають технології навчання дорослих, які сприяють диверсифікації та практичності професійного розвитку педагогів. Зокрема, переконливу ефективність мають технології проблемного навчання, розвитку критичного мислення, програмного навчання, особистісно орієнтованого навчання, а також проектна технологія, ігрові та тренінгові технології тощо. Адже, одним з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі розвитку освіти є якісна підготовка педагогів до професійної діяльності. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни підходів до підвищення кваліфікації та впровадження інноваційних технологій навчання дорослих.

Не має потреби надміру переконувати, що попри вільний доступ до інформаційних ресурсів сучасний педагог потребує дієвого партнерства, якісного модераторства, ефективного управління та патронажу процесу професійного розвитку, саморозвитку і самовдосконалення. Закон України «Про освіту» передбачає цілий спектр інноваційних механізмів, що визначатимуть форми і зміст методичного супроводу професіоналізації педагогів: від добровільної зовнішньої сертифікації вчителів до гнучкої системи підвищення кваліфікації вчителів, закріплення академічної, організаційної, кадрової та фінансової автономії навчального закладу.

Формування педагога-новатора, реалізатора якісних змін в освіті є викликом для системи післядипломної педагогічної освіти, критерієм ефективності її діяльності. Показником результативності діяльності вважаємо підготовку педагогів, які є компетентними, вмотивованими до саморозвитку, ІКТ грамотними, здатними до професійної рефлексії, відкритими до змін та впровадження інновацій. Технології професійного розвитку педагогів сприяють використанню андрагогічних принципів, інтерактивності навчання дорослих, впровадженню нових підходів до організації освітнього процесу.

Джерела та література

1. Вітюк В. В. Інноваційні технології навчання в процесі підвищення кваліфікації педагогів. Педагогічний пошук. 2023. № 3. С. 6–9. URL: https://drive.google.com/file/d/1SU7jTVyQJh6r_KUzOedhTjKAvBZcUDWL/view

2. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczyia.pdf>

3. Технології професійного розвитку педагогів: методичний poradnik. Упорядники: Т. М. Сорочан, М. І. Скрипник; навч.- метод. посіб.; Держ. вищ. навч. зал. «Ун-т менедж. освіти». К., 2016. 231 с.

Олена Гапончук – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціогуманітарних технологій Луцького національного технічного університету

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проблеми вищої освіти в умовах війни в Україні особливо цікавлять багатьох науковців протягом останніх місяців та стали предметом досліджень І. Шевчук, М. Кириченко, Н. Муранова, І. Гальона, О. Захарова, І. Шемелинець, О. Кричківська, І. Білоус, З. Шацька.

Науковці У. Когут, О. Сікора, Т. Вдовичин висвітлюють проблеми, пов'язані з навчанням та викладанням в умовах війни, аналізують певні проблеми освітнього процесу в умовах воєнного часу, коли неможливо уникнути режиму асинхронності. Можливість комунікувати та організувати навчальний процес асинхронно створює умови безпеки [2].

Зруйновані життя, будинки та інфраструктура – це безпосередні наслідки вторгнення Росії в Україну. Однак війна також ставить під загрозу здатність світової економіки відновитися після пандемії COVID-19. Виклики, з якими стикаються політики, різноманітні: інфляція, відсутність продовольчої безпеки, відсутність енергетичної безпеки та подальші збої у ланцюгах постачання...

Основними завданнями розвитку вищої освіти в короткостроковому періоді є: розв'язання проблеми зруйнованих, пошкоджених та переміщених ЗВО, що потребує фінансового забезпечення; запровадження фінансово-економічних, соціальних та гуманітарних стимулів для компенсації втрат кадрового складу, контингенту абітурієнтів / студентів; поширення практики формування державного замовлення на підготовку кадрів на заклади освіти, залучення до розв'язання цієї проблеми європейських країн та інших країн-партнерів України; переорієнтація на першочергову підготовку фахівців, необхідних в умовах воєнного стану; перепідготовки кадрів і підвищення їх кваліфікації [1, с. 187].

Основними завданнями розвитку вищої освіти в повоєнний період є: розроблення програми повоєнного відновлення пошкодженої та зруйнованої інфраструктури, приміщень, матеріально-технічної бази; відновлення кадрового потенціалу, контингенту абітурієнтів / студентів, розроблення державної програми з підтримки; створення в Україні сучасних закладів післядипломної освіти; розширення бази для проведення навчальної практики шляхом розвитку

державно-приватного партнерства; адаптація системи вищої освіти України до європейських аналогів; реалізація на практиці норм, положень.

Міжнародна солідарність, відкритість, інклюзивність, мобільність, гнучкість і передбачуваність повинні бути основою поліпшення середньострокової та довгострокової підтримки наукових систем, які постраждали від конфлікту, згідно з нещодавнім звітом, опублікованим Міжнародною науковою радою про українську кризу, яка дає рекомендації для міжнародної спільноти.

7 вересня 2022 р. Міжнародна наукова рада використала платформу конференції Science Business на тему “Розширення співпраці в галузі досліджень та інновацій у воєнний час”, щоб висвітлити рекомендації зі свого нещодавнього звіту щодо кризи в Україні [3].

Основні завдання конференції: зрозуміти вплив війни на наукову спільноту та наукові системи в Україні та за її межами; ознайомитись з підтримкою, наданою українським дослідникам, науковим системам, вищій освіті та науково-дослідним установам в Україні через рік після початку кризи; забезпечити постійну обізнаність та підтримку секторам вищої освіти, досліджень і науки України з середньостроковим і довгостроковим фокусом на підтримці секторів вищої освіти та науки під час війни і постконфліктної реконструкції; вивчити потенціал і стратегічну роль наукових учасників у розробці комплексних та скоординованих політичних заходів щодо підготовки, захисту й реконструкції наукових систем.

Відкрита російська агресія проти України, що вилилася в початок війни, завдала значних матеріальних збитків сфері освіти України. Крім того, спричинила загрозу життю та здоров'ю всіх громадян України. Основним напрямом розвитку вищої освіти України в повоєнний період буде її адаптація до європейських аналогів.

Щойно в Україні почалася війна, французькі школи та університети мобілізувалися, щоб підтримати студентів, які постраждали від конфлікту, вони діяли терміново та використали власні кошти, не чекаючи допомоги.

Війна в Україні привернула увагу до необхідності створення стійкості наукових систем і до важливості мереж та спільних платформ, таких як ті, що існують для міжнародної наукової співпраці.

Джерела та література

1. Інститут освітньої аналітики. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. С. 163–190.
2. Когут У., Сікора О., Вдовичин Т. Виклики навчання та викладання в умовах війни. *Молодь і ринок*. No 6 (204) (2022). С. 83–88.
3. Sauvegarder la science à la suite d'un conflit. URL: <https://council.science/fr/current/news/safeguarding-science-in-the-wake-of-conflict/> (дата звернення 29.09.2024).

Володимир Гетун – магістрант навчально-наукового інституту педагогіки і психології, кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент **Вікторія Швирка**

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому процесі закладу вищої освіти зумовлена багатьма факторами, які стосуються змін у соціальному, економічному та технологічному розвитку сучасного світу. ІКТ не тільки сприяють підвищенню якості освітнього процесу, але й відкривають нові можливості для навчання, розширюючи доступ до знань і створюючи нові підходи до навчання та взаємодії між здобувачами вищої освіти й викладачами.

Сучасне суспільство переживає період активної цифровізації, що вимагає від фахівців нових компетентностей, зокрема в галузі інформаційних технологій. В умовах швидкого розвитку технологій, таких як штучний інтелект, хмарні обчислення, великі дані (Big Data), віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR) кожен випускник закладу вищої освіти має володіти базовими та спеціалізованими цифровими навичками. ІКТ стають невід'ємною складовою підготовки висококваліфікованих фахівців, що готові працювати в умовах цифрової економіки.

Традиційна модель освіти, яка базується на передачі знань від викладача до здобувача, поступово поступається місцем інтерактивному, самостійно-орієнтованому навчальному процесу. Використання ІКТ дозволяє перейти до нових методів навчання, що орієнтовані на активну взаємодію здобувачів вищої освіти з навчальним матеріалом через цифрові платформи. Це дозволяє студентам бути більш самостійними у навчанні, вчитися у своєму темпі та мати постійний доступ до необхідної інформації.

Також ІКТ сприяють глобалізації освітніх процесів, забезпечуючи доступ до міжнародних баз знань, курсів та програм, створюючи можливості для співпраці між закладами освіти з різних країн. Заклади вищої освіти можуть пропонувати дистанційні та онлайн-курси, що забезпечують доступ до освіти студентам із віддалених регіонів або тим, хто не має можливості навчатися очно. Це також дозволяє залучати здобувачів із різних культур та країн, збагачуючи освітній процес.

Перевагами використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО є:

- забезпечення доступу до різноманітних навчальних ресурсів і баз даних;
- підвищення мотивації студентів завдяки інтерактивним та мультимедійним методам навчання;
- можливість індивідуалізації навчання через електронні платформи та дистанційні форми навчання;

➤ ефективна комунікація між викладачами та здобувачами вищої освіти за допомогою онлайн-платформ.

Використання ІКТ дає можливість впроваджувати інноваційні форми навчання, зокрема:

➤ мультимедійні ресурси. Використання відео, аудіо, інтерактивних презентацій тощо дозволяє створювати більш наочний та цікавий навчальний контент;

➤ віртуальні лабораторії та симуляції. Студенти можуть відпрацьовувати практичні навички у віртуальному середовищі, що є безпечним та доступним;

➤ онлайн-навчання та дистанційні курси. Це дає можливість отримувати освіту незалежно від географічного розташування.

Використання ІКТ в освіті дозволяє створити умови для більш гнучкого навчального процесу, де кожен здобувач вищої освіти може обирати зручний для себе формат навчання. Це особливо важливо для здобувачів, які поєднують освіту з роботою, або для тих, хто має індивідуальні потреби. Адаптивні системи навчання можуть підлаштовувати навчальний контент під рівень знань і потреби кожного студента, що підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

Пандемія COVID-19 і повномасштабне вторгнення росії в Україну стали своєрідним каталізатором впровадження ІКТ у вищу освіту нашої країни. Заклади вищої освіти були змушені швидко перейти на дистанційну і змішану форми навчання. Ці події призвели до широкого використання таких платформ, як Moodle, Zoom, Google Classroom тощо. Змішане навчання, яке поєднує традиційні та дистанційні форми, стало новим етапом розвитку освітньої системи. Це показало, що ІКТ не тільки сприяють продовженню навчального процесу в умовах пандемії й війни, але й дозволяють розвивати нові форми навчання, які можуть залишитися актуальними й після завершення війни в Україні.

Як зазначають Сіняєва О., Крекот М., Завгородній О., Сичова Т., Сичов А., Сіняєва О. «на даний час широко використовуються такі програмні продукти, як Moodle, Human School, Google Classroom, Edmodo, Coogole Meet, Zoom, MS Word Pad, MS Excel, Statistika, MathCAD, MATLAB, MS Power Point, AutoCAD, ArchiCAD, Speaking Mouse, Education Games, Virtual Worlds» [3, 100]. Автори класифікують програмні продукти за чотирма групами, а саме:

1) для забезпечення повноцінного дистанційного навчання або як допоміжні інструменти при самостійній роботі здобувачів освіти (Moodle, Human School, Google Classroom, Edmodo);

2) для забезпечення проведення окремих дистанційних занять у вигляді відеоконференцій (Zoom та Coogole Meet);

3) для проведення занять в аудиторіях або при самостійній роботі здобувачів освіти над виконанням різноманітних завдань (текстовий редактор MS Word Pad, табличний редактор MS Excel, обробка різноманітних даних: Statistika, розв'язування математичних задач: MathCAD, MATLAB, графічний редактор MS Power Point, проектування: AutoCAD, ArchiCAD, розпізнавання образів, мовний інтерфейс, перевірка орфографії: Speaking Mouse);

4) для проведення освітніх ігор (Education Games, Virtual Worlds) [3].

Також треба зазначити, що в умовах швидких технологічних змін, випускники закладів вищої освіти мають бути готовими до роботи в умовах нестабільного ринку праці та необхідності постійного навчання. ІКТ не тільки полегшують навчальний процес, але й навчають студентів навичкам, які дозволяють їм адаптуватися до майбутніх викликів, таких як автоматизація, штучний інтелект та зміни в професійних компетенціях.

Варто зазначити, що процес впровадження ІКТ в освітній процес закладу вищої освіти стикається з певними викликами і проблемами, серед яких:

- технічні обмеження (доступ до інтернету, технічне забезпечення);
- потреба у підвищенні цифрової грамотності викладачів та студентів;
- необхідність удосконалення нормативно-правової бази щодо використання ІКТ в освітньому процесі.

Таким чином, використання ІКТ в освітньому процесі закладів вищої освіти обумовлено необхідністю підготовки студентів до викликів сучасного цифрового суспільства, забезпечення доступності та якості освіти, а також інтеграції інноваційних технологій в освітній процес. ІКТ створюють нові можливості для розвитку освіти, роблячи її більш гнучкою, доступною та адаптивною до потреб сучасних здобувачів вищої освіти. Використання ІКТ у вищій освіті відкриває широкі можливості для розвитку інтерактивного та гнучкого навчального процесу. Проте для максимального ефекту необхідна інтеграція інноваційних технологій, підвищення рівня цифрової грамотності викладачів та студентів, а також створення належної інфраструктури для їх ефективного використання.

Джерела та література

1. Вьюненко О., Агаджанов-Гонзалес К., Агаджанова С., Руденко Ю. Інформаційні комунікаційні технології електронного навчання як база інновацій у вищій освіті. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Том 11, № 4. С. 13-19. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i4-002>
2. Зеленов Є. А., Кобзарь М. В., Теміров В.І. Проблеми дистанційного навчання: досвід та перші висновки досвід та перші висновки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. №1.1 (100). 2021. с. 83-92.
3. Сіняєва О., Крекот М., Завгородній О., Сичова Т., Сичов А., Сіняєва О. Особливості використання інформаційних технологій в освіті. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Том 11, № 7. С. 98-104. DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i7-013

Микола Головін – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри комп'ютерних наук та кібербезпеки;

Ніна Головіна – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри експериментальної фізики, інформаційних та освітніх технологій, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Дмитро Гузачов – здобувач, Волинський національний університет імені Лесі Українки

ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ЗНАНЬ І КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СФЕРІ ПРАКТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Метою роботи є виявлення та формалізація структури знань та механізму критичного мислення, що проявляється в процесі практичного програмування моделей фізичних явищ та процесів. Механізм критичного мислення подається у термінах формальної логіки, де окремі кроки представляються у вигляді аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, узагальнення, конкретизації. Структуру знань подано сукупністю конструктів, які зображаються у вигляді трикутників. Ці конструкти утворюють ерархічну конструкцію, яка в процесі навчання еволюціонує в напрямку розростання цілісними логічно завершеними блоками - конструктами. Під конструктом в роботі розуміють кроки програми, що одномоментно знаходяться в полі уваги і мають логічну цілісність і змістовну завершеність. У структурі ці кроки представлені кружечками, що окреслені трикутниками (конструктами). В роботі [1] показано, що навчальні дії по розтлумаченню механізму програми починаються в стратегії від загального до конкретного. Це алгоритмічний етап. У цій парадигмі структура розростається від одного конструкта до трьох рухаючись переважно вниз. На цьому етапі домінують циклічні аналітико-дедуктивні дії з обов'язковим абстрагуванням при переході від конструкта до конструкта. Саме з такими діями пов'язана креативна частина дій, коли в структурі появляється новий конструкт. Перехід від алгоритмічного етапу стосовно окремого конструкту до програмування відповідного програмного блоку пов'язаний з циклічними індуктивно-синтетичними навчальними діями, які завершуються абстрагуванням після вводу відповідного програмного блоку в робочий стан. Відлагодження програми цікаве тим, що теж як і попередні цикли, відбувається строго стосовно конкретного конструкту. Однак, без абстрагування в циклічній послідовності дій: аналіз дедукція індукція синтез аналіз. Навчальні дії по розтлумаченню механізму на цьому етапі переходять в стратегію від конкретного до загального. Розкриття механізмів мислення через циклічні дії формальної логіки з опорою на еволюцію структури знань дають хороші механізми рефлексії, на якій базується, в свою чергу, критичний тип мислення. Використання згаданих вище шаблонів мислення, що базуються на формальній логіці, суб'єктами навчання є цікавим підходом з методичної точки зору. Адже, ці механізми, з одного боку, роблять ментальні дії більш системними

оптимізуючи їх. З іншого боку, дозволяють у великій мірі уникати когнітивних пасток в процесі мислення стосовно навчальних завдань з програмування.

Підходи до навчання через розкриття його сутності та через структуру знань і дії формальної логіки є актуальною, як із психологічної, так і з методико-педагогічної точок зору, адже далеко не кожний пласт навчальних дисциплін, особливо в гуманітарній сфері, добре проявляє протокол критичного мислення. Програмування через високу формалізацію та структурність форм матеріалу є тією діяльністю, де механізм критичного мислення проявляється контрастно. Важливим моментом є також і вибір задачі на основі розв'язку якої ілюструється механізм критичного мислення. У цій роботі вибрана задача моделювання руху тіла в полі тяжіння з класичної механіки, яка має добру візуалізацію, є достатньо лаконічною та має просте математичне підґрунтя. Відповідна структура знань складається з трьох конструктів, що утворюють ієрархічну конструкцію, знаходячись один в одному. Методологія дослідження рефлексії критичного мислення реалізовувалась у процесі моделювання цього процесу в його еволюційному розвитку. Новизна роботи полягає в тому, що критичне мислення тут представлено у вигляді характерних циклічностей формально-логічних і матеріалізованих дій. Інше новаторство полягає у представленні результатів роботи механізму критичного мислення. Ці результати фіксувались у вигляді віртуальних ментальних когнітивних структур, що мають еволюцію в пізнавальному процесі. Такий підхід напряду зв'язаний з процесами та методами навчання і тому є цікавим в сенсі теорії навчання. Основним висновком роботи є те, що запропонований підхід дозволив розглянути критичне мислення лаконічно в контексті трьох циклічно діючих ментальних схем, що базуються на конкретизації, узагальненні та симультанному аналізі і синтезі. Останнє робить ці схеми хорошим базисом для розвитку різноманітних методик навчання особливо в інформаційній та природничій царині.

Висновки. Впродовж створення моделюючої програми простого фізичного явища проведено аналіз навчальних практичних дій з програмування шляхом їх розгляду через призму пізнавальних процесів, еволюції структури знань в термінах формальної логіки.

Сформульовано та лаконічно формалізовано у вигляді схем ментальні дії рефлексії, що можуть застосовуватись здобувачами освіти для оптимізації навчання, як в галузі програмування, так і природничих дисциплінах. Автори пропонують в процесі навчання фокусуватись не тільки на змісті навчальних дій, а і на контролі логіки цих дій, тобто фокусуватись на рефлексії дій.

Представлена у вигляді лаконічних схем, рефлексія може розглядатись як методичний засіб навчання, який дозволяє уникнути когнітивних пасток, прискорити і оптимізувати навчальну діяльність, як в сфері практичного програмування, так і в природничих галузях знань, де передбачаються практичні дії зі створення або відлагодження штучних об'єктів високої складності.

Джерела та література

1. Головін М., Головіна Н. Механізми критичного мислення та навчання фізики і програмування. *Фізика та освітні технології*. Луцьк, 2022. Випуск №1, С. 15–26.
<http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/physics/article/view/734/675>

Андрій Гусак – доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального правосуддя та правоохоронної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Анна Гусак – кандидат педагогічних наук, фахівець з організації інформаційної безпеки Луцького ремонтного заводу

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЛАТФОРМ І ОНЛАЙН-КУРСІВ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У останні роки цифрові технології істотно змінили освітній простір, зокрема через впровадження онлайн-інструментів і платформ для навчання. Пандемія COVID-19 стала каталізатором масового переходу до дистанційного навчання, а військові дії в Україні ще більше підкреслили необхідність варіативності в освіті. Інтерактивні платформи стали невід'ємною частиною освітнього процесу, забезпечуючи безперервність навчання та покращуючи його якість через індивідуалізацію.

Ці платформи пропонують гнучкість, дозволяючи студентам навчатися у зручний для них час, що особливо важливо для тих, хто поєднує навчання з роботою або іншими зобов'язаннями. Індивідуалізація навчального процесу, можливість налаштування матеріалів відповідно до рівня знань студентів та інтерактивні елементи, такі як тести й форуми, сприяють активному залученню учнів. Крім того, онлайн-платформи відкривають доступ до міжнародного досвіду, дозволяючи студентам взаємодіяти з викладачами та фахівцями з різних країн, що значно підвищує рівень підготовки майбутніх фахівців.

Індивідуалізація навчального процесу є ще однією важливою перевагою інтерактивних платформ. Завдяки цифровим інструментам викладачі можуть налаштовувати курси відповідно до рівня знань і потреб студентів, створюючи персоналізовані навчальні траєкторії. Це дозволяє студентам зосереджуватися на завданнях, що відповідають їхнім можливостям, підвищуючи мотивацію та зацікавленість у навчальному процесі.

Інтерактивність навчання також є ключовим фактором підвищення якості освіти. Платформи для онлайн-курсів пропонують різноманітні інструменти, такі як вікторини, групові дискусії та інтерактивні завдання, що стимулюють активну участь студентів. Ці елементи сприяють обговоренню, співпраці та глибшому засвоєнню матеріалу, роблячи навчальний процес більш цікавим і захопливим, що підвищує якість освіти та залученість студентів [2, с.202-203].

Крім того, онлайн-курси забезпечують безперервність освітнього процесу, що є критично важливим у складних умовах, таких як пандемія чи

військові дії. Вони підтримують стабільність навчання, навіть коли традиційні формати стають непридатними.

Економічна ефективність онлайн-курсів також заслуговує на увагу. Часто вони є дешевшими в порівнянні з традиційними формами навчання, що зменшує фінансовий тягар для студентів та робить освіту більш доступною [5, с.10-12, 76-78].

Проте існують і виклики в сфері онлайн-освіти. Відсутність особистої взаємодії може призводити до зниження комунікації між викладачами та студентами, що негативно впливає на мотивацію і якість навчання. Студенти, які навчаються дистанційно, можуть відчувати себе ізольованими, що може призвести до втрати інтересу та зниження ефективності засвоєння матеріалу.

Залежність від технічної інфраструктури є важливим аспектом, який слід враховувати в контексті онлайн-освіти. Стабільний інтернет-зв'язок та наявність відповідних пристроїв є критично важливими для участі в онлайн-курсах. Студенти, які живуть у віддалених або малозабезпечених регіонах, можуть стикатися з труднощами у доступі до цих ресурсів, що суттєво обмежує їх можливості для ефективного навчання [6, с.345].

Проблеми з мотивацією студентів також залишаються актуальними. Відсутність живого контакту з викладачами та одногрупниками, а також нестача негайного зворотного зв'язку можуть негативно впливати на залученість студентів у навчальний процес. Це вимагає від викладачів створення активного та інтерактивного навчального середовища, яке стимулюватиме студентів до активної участі у навчанні.

У перспективі інтеграція штучного інтелекту та віртуальної реальності у навчальний процес може відкрити нові можливості для модернізації освіти. Сучасні технології дозволяють зробити навчання більш захопливим завдяки інтерактивним симуляціям та адаптивному контенту, що відповідає потребам і рівню знань студентів [3, с.229].

Крім того, підвищення професійної кваліфікації викладачів через онлайн-платформи є важливою тенденцією. Це забезпечує можливість викладачам вдосконалювати свої педагогічні навички та обмінюватися досвідом, що позитивно впливає на якість навчання у закладах вищої освіти.

Розвиток гібридних моделей навчання, які поєднують традиційні лекції з онлайн-курсами, є важливим аспектом модернізації освіти. Цей підхід забезпечує гнучкість навчального процесу, відповідаючи потребам сучасних студентів, і забезпечує баланс між особистою взаємодією та самостійним навчанням [4, с.262-264].

Інтерактивні платформи та онлайн-курси відкривають нові горизонти для підвищення якості освіти у вищих навчальних закладах. Одним із цікавих підходів є гейміфікація навчального процесу, що включає елементи ігор, такі як бали, досягнення та змагання між студентами. Цей метод підвищує мотивацію, оскільки студенти можуть змагатися у вирішенні завдань або проходити тематичні квести, що робить навчання більш захоплюючим.

Віртуальні симуляції також суттєво впливають на якість навчання. Використання технологій віртуальної реальності для моделювання реальних сценаріїв, таких як лікарські процедури чи бізнес-операції, надає студентам можливість отримати практичний досвід в безпечному середовищі. Це дозволяє експериментувати та вчитися на помилках без ризику негативних наслідків.

Співпраця з університетами з інших країн через спільні онлайн-курси сприяє культурному обміну та розвитку командної роботи. Такі міжнародні проєкти не лише підвищують рівень компетенції студентів, але й навчають їх працювати в глобальних командах для вирішення складних завдань, що є важливим у сучасному світі [1, с.298].

Інтерактивні вебінари з міжнародними експертами є ще одним ефективним інструментом для розширення знань студентів. Регулярні онлайн-сесії, на яких студенти можуть ставити запитання та обговорювати актуальні теми, сприяють їхньому професійному зростанню та підвищують інтерес до спеціальності.

Крос-дисциплінарні курси, що об'єднують різні спеціальності, дозволяють студентам здобувати більш широку та глибоку освіту. Наприклад, курс з маркетингу, який включає елементи психології, допомагає студентам зрозуміти, як емоції впливають на прийняття рішень споживачами, що є критично важливим у сучасному бізнес-середовищі.

Соціальні мережі можуть стати корисним інструментом для онлайн-обговорення навчальних матеріалів, створюючи комфортне середовище для студентів, де вони можуть обмінюватися думками та ідеями. Заохочення студентів до створення власних навчальних матеріалів, таких як відео чи подкасти, поглиблює їхнє розуміння предмету та розвиває креативність.

Перевернуте навчання, що передбачає використання онлайн-курсів для підготовки до занять, дозволяє проводити самі заняття у форматі інтерактивних семінарів. Це надає студентам можливість обговорювати, аналізувати та практикувати знання, отримані самостійно. Кураторські проєкти, де студенти можуть ділитися своїми роботами з менторами, забезпечують зворотний зв'язок у реальному часі, що сприяє їхньому розвитку та підвищує якість навчання.

Віртуальні стажування, організовані у партнерстві з компаніями, надають студентам унікальну можливість працювати над реальними проєктами під наглядом професіоналів, що дозволяє їм отримувати цінний практичний досвід без необхідності фізично перебувати на стажуванні. Такі інноваційні форми використання інтерактивних платформ та онлайн-курсів здатні суттєво підвищити зацікавленість студентів, розвинути їх практичні навички та поліпшити загальну якість освіти у вищих навчальних закладах.

У підсумку, інтерактивні платформи та онлайн-курси формують нову парадигму вищої освіти, надаючи численні можливості для вдосконалення навчального процесу. Вони відкривають нові горизонти для освіти і сприяють розвитку необхідних навичок у сучасному світі, водночас ставлячи нові виклики, які вимагають уважного та продуманого вирішення.

Інтерактивні платформи та онлайн-курси значно підвищують якість освіти у вищих навчальних закладах, дозволяючи студентам навчатися в

гнучкому форматі та адаптувати процес до своїх потреб. Це покращує результати та розвиває необхідні навички.

Проте їх впровадження стикається з викликами, такими як забезпечення стабільного інтернет-зв'язку, доступ до пристроїв і відсутність особистої взаємодії, що може знижувати мотивацію. Також важливо підготувати викладачів до нових технологій.

Майбутнє освіти полягає в поєднанні традиційних і інноваційних методів, що дозволить забезпечити високу підготовку фахівців. Впровадження інтерактивних платформ і онлайн-курсів є ключовим кроком у модернізації освіти, що покращить її якість і доступність.

Джерела та література

1. Sharov S., Gladkykh H., Sharova T. Blended learning: modern educational trend in Ukraine. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 1(105). С. 295-305.
2. Галчанська В. В. Значення електронних засобів навчального призначення та перспективи їх використання. Українські студії в європейському контексті. 2023. № 7. С.201-206.
3. Іщенко Т. В. Освітні інновації у студентоцентрованому навчанні. Українські студії в європейському контексті. 2023. № 7. С.228-232.
4. Кротова О. Ю. Онлайн-курси у неформальній освіті. Українські студії в європейському контексті. 2023. № 7. С.260-268.
5. Проблеми і перспективи розвитку онлайн-освіти : монографія / за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, С. І. Котенка. Суми : Сумський державний університет, 2023. 125 с.
6. Сергієнко Т. І. Роль інформаційних технологій у житті сучасної людини. Українські студії в європейському контексті. 2023. № 7. С.344-349.

Євгенія Дурманенко – доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР

ПРО ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

Вектором сучасного розвитку української освіти є її орієнтованість та прилучення до освітнього процесу новітніх наукових досягнень. Як наголошує В. Кремень, метою сучасної освіти є інноваційна людина. Зрозуміло, що мова йде про те, що інноваційною особистістю має бути вихователь у ЗДО, вчитель у школі, викладач у ЗВО. Для цього, зауважує вчений «...необхідно позбутися формального підходу в навчальному процесі, перетворити навчальну діяльність в органічне засвоєння знань у якості методології, фундаменту, основи діяльності людини в різних сферах життя, знань як органічної, сутнісної складової особистості, яка визначає поведінку останньої та її характер дій. Цього можна досягти при ґрунтовній перебудові самого викладання знань» [1].

Проблема пошуку нових змісту, форм і методів професійної підготовки педагогічних працівників була однією із провідних у науково-педагогічному доробку Петра Миколайовича Гусака, який постійно наголошував на таких важливих професійно-особистісних якостях педагога, як: висока фаховість, педагогічна майстерність, креативність, інноваційне мислення та активність.

Особливістю ОПП 012 Дошкільна освіта, яка реалізується в КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР, є поєднання традиційних змісту, форм і методів підготовки майбутніх вихователів з інноваційними.

Можливість оновлення та розширення змісту професійної підготовки майбутніх вихователів забезпечується широким набором освітніх вибірових компонентів у системі професійної підготовки здобувачів освіти. Вивчення вибірових освітніх компонентів сприяють формуванню не лише інтегральної, загальних та фахових компетентностей, але й забезпечують реалізацію траєкторії індивідуального професійного становлення та розвитку здобувача освіти та формування інноваційності особистості студента.

Для прикладу візьмемо ВОК «Організація дозвілєвої діяльності дітей», вивчення якого забезпечує формування комунікативної, організаторської, лідерської компетентностей майбутнього вихователя.

Однією із новинок у вивченні навчального курсу є використання елементів **Cool Games**.

Cool Games - це унікальний український проект, який проводиться Комітетом з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України, покликаний сприяти створенню цікавих та яскравих уроків фізичної культури та масово залучає учнівську молодь до рухової активності. Cool Games були започатковані комітетом з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України та українською федерацією учнівського спорту у 2018 році, коли відбулися перші всеукраїнські ігри. За їх результатами концепція «cool games» отримала підтримку міжнародної федерації учнівського спорту, яка у 2019 році провела перші міжнародні «cool games» у місті Києві. У змаганнях взяли участь 8 команд з 7 країн світу. До програми «Cool Games» входять різні естафети [2].

Оскільки для дітей провідною є ігрова діяльність і рухливі ігри займають особливе місце в організації життєдіяльності дітей дошкільного віку, то на нашу думку, використання елементів концепції **Cool Games** є доречним і таким, що сприяє формуванню організаторських здібностей, здатності працювати в команді, вести за собою, бути лідером, відповідати за успіхи команди тощо.

Одним із практичних завдань для здобувачів освіти є аналіз логотипу концепції Cool Games (рис.1.)

Рис.1. Логотип концепції Cool Games

Основу логотипу становить знак повідомлення, меседжа. Всередині літери «С» «G», перші літери назви нового явища, нового руху: Cool Games. Дехто в логотипі бачить IQ - одиницю вимірювання інтелекту як заклик БУДЬ РОЗУМНИМ! Літера «І» перевернута, «з ніг на голову», стала знаком оклику й означає БУДЬ АКТИВНИМ! Кожен бачить у логотипі щось своє. А відтак цей логотип підштовхує до творчості – БУДЬ ТВОРЧИМ! Саме так зі вчить меседж Cool Games: «БУДЬ РОЗУМНИМ, АКТИВНИМ, ТВОРЧИМ. БУДЬ COOL GAMES!» [2].

В основі концепції Cool Games лежить проведення естафет, які постійно оновлюються та доповнюються. Змагальність, командні ігри, естафети, робота в команді – все це формує здатності лідерства, комунітивності, відповідальності, взаємодопомоги, партнерства, культуру взаємин, що власне й становить основу компетентностей як дитини, так і організатора.

Провідними принципами у проведенні дозвіллі дітей з елементами Cool Games є патріотизм, масовість, паритет, доступність, видовищність тощо.

Аналіз теоретичних та методичних джерел свідчить про те, що інтеграція наукових доробків з різних галузей є важливою в організації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників. У цьому випадку мова йде про логічне взаємодоповнююче поєднання інновацій фізичної культури та фізичного виховання з педагогікою, психологією, фаховими методиками.

На нашу думку, елементи Cool Games можуть бути застосовні не лише для проведення рухливих ігор в умовах сучасного закладу дошкільної освіти (змагань, естафет), а й в організації та проведенні дидактичних, конструкторських ігор, під час занять у ЗДО та в організації дитячого дозвілля дома. Саме це й потребує подальшого вивчення й розробки методичних рекомендацій.

Джерела та література

1. Василь Кремень. Інноваційна людина як мета сучасної освіти. *Філософія освіти*. 2013. № 1 (12). С.7-22.
2. Методичка “Cool Games”. *Cool Games 2023-2024*. <https://sportmon.org/cool-games/>

Павло Завацький – аспірант Навчально-наукового інституту професійної освіти та технологій, кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор **Олексій Торубара**

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЮ ПАЛАТОЮ УКРАЇНИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ

Сьогодення потребує істотного оновлення змісту і структури професійної освіти відповідно до вимог основних галузей промисловості. Основна мета професійної освіти – підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, що вільно володіє своєю професією і орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи зі спеціальності на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності.

Підготовка майбутнього фахівця до виконання ним посадових обов'язків – складна, багатогранна проблема, успішне розв'язання якої залежить від зусиль скоординованої фахової підготовки. Проблема підвищення якості професійної підготовки зумовлена потребою забезпечення промислових підприємств, бізнесових структур національної економіки кваліфікованими, ініціативними кадрами на базі ґрунтовної професійної підготовки, які швидко адаптуються в мінливих умовах ринку, творчо виявляють активну самостійність у розв'язанні професійних завдань організації ресурсозберігаючих технологій виробництва конкурентоспроможних товарів та здатні до креативної активізації підприємницької діяльності.

У сучасному бізнесі все більшою мірою ускладнюються питання кадрового забезпечення високотехнологічних виробництв, підвищення компетенцій співробітників, загострюються також проблеми закупівлі зарубіжних технологій, запровадження яких забезпечить конкурентоздатність на ринку. Розвиток бізнесу вимагає і розширення рамок співпраці поза компанією. Тому бізнес змушений звертатися до освіти: він починає надавати підтримку структурам інтеграції науки і освіти, створювати недержавні освітні заклади, приймати участь у фінансуванні наукових і науково-технічних програм і проєктів. Освіта і бізнес сьогодні як самостійні сфери соціальної життєдіяльності стають усе меншою мірою самодостатніми і дієздатними. Дійсність вимагає нового рівня співпраці, що відображає реальні зв'язки цих сфер, що мають місце в об'єктивному освітньо-виробничому процесі. На сьогодні вітчизняні освіта і бізнес знаходяться на стадії пошуку життєздатних форм співпраці.

Враховуючи специфіку сфер освіти і бізнесу, науковці і практики розуміють під інтеграцією освіти і бізнесу процес співпраці освітніх закладів і підприємницьких структур як однієї, так і різної відомчої приналежності з метою взаємовигідного підвищення ефективності освітньої та виробничої

діяльності, що здійснюється ними, підготовки висококваліфікованих фахівців, а також раціонального використання фінансових, матеріально-технічних, кадрових ресурсів.

За останні роки посилилась тенденція намагання бізнесових структур налагодити співпрацю з освітніми установами. Наразі каталізатором економічного, ділового та освітнього розвитку активно виступає Торгово-промислова палата України. Як важливий учасник комерційної дипломатії держави Торгово-промислова палата України у своїй діяльності використовує комплекс прийомів, методів і практичних дій, що застосовуються для вирішення завдань кадрового забезпечення, підвищення рівня знань та навичок, створення інформаційної системи підтримки бізнес-асоціацій [1].

Розглянемо приклади співпраці закладів вищої освіти з Торгово-промисловою палатою України.

Національний університет біоресурсів і природокористування України заключив договір про співпрацю з Торгово-промисловою палатою України (2022 р.).

Угодою передбачено, що протягом п'яти років через взаємні консультації та співробітництво удосконалюватиметься ступенева підготовка фахівців з економічних спеціальностей. Йдеться про підвищення їхньої кваліфікації, розробку і застосування технологій дистанційного навчання.

Планується запровадження нових форм інтеграції науки та освіти у практичній діяльності суб'єктів підприємництва. Це можливо за рахунок створення та реалізації освітніх програм у сфері підприємництва, що відповідають сучасним вимогам науки і практики. Тому фахівці Торгово-промислової палати України братимуть участь у розробці освітніх стандартів, навчальних планів та викладатимуть спецкурси для студентів. Магістранти зможуть проходити переддипломну практику у підрозділах торгово-промислової палати.

Сторони планують спільну участь у проєктах і розробці територіальних, всеукраїнських та міжнародних ініціатив. У рамках договору передбачено рецензування наукових публікацій та експертиза науково-дослідних робіт вченими університету та співробітниками торгово-промислової палати. За участі сторін проводитимуться круглі столи, семінари, конференції [3].

Сумським державним педагогічним університетом імені А. С. Макаренка був заключний договір (2022 р.) про проходження практики студентами спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Згідно якого фахівці торгово-промислової палати, виступаючи у ролі стейкхолдерів, братимуть участь у розробці освітніх програм та навчальних програм фахових дисциплін, надаватимуть студентам можливість збору інформації для курсових та дипломних робіт за результатами діяльності підприємства [4].

Майданчики торгово-промислових палат України та індустріальних парків відіграють важливу роль у співпраці з закладами вищої освіти. У межах розвитку інноваційної діяльності регіонів України, підтримки інноваційних

стартапів закладів вищої освіти та реалізації міжнародного проєкту Центр підтримки технологій та інновацій (TISC) в Україні представники Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (IP) провели заходи в університетах м. Луцьк. Зокрема, в Луцькому національному технічному університеті відбувся науковий івент «Інноваційні стартапи ЛНТУ». Здобувачі та науковці університету представили власні ідеї для стартапів перед стейкхолдерами, інвесторами, представниками бізнесу та партнерами університету. Саме регіональна торгово-промислова палата сприятиме укладенню відповідних угод з грантодавцями, що дозволить уникнути потенційних конфліктів та забезпечить ефективну комерціалізацію інновацій. У **Волинському національному університеті імені Лесі Українки** – учасником мережі TISC, представники офісу IP обговорили такі питання:

- подальша співпраця у межах розвитку мережі TISC щодо організації та проведення спільних заходів та проєктів;
- матчмейкінг освіти та науки, бізнесу та місцевої влади;
- підтримка регіональних інноваційних проєктів із залученням суб'єктів інноваційної екосистеми: торгово-промислових палат, індустріальних парків, ЗВО, наукових установ в аспекті правової, експертної підтримки та консалтингу з питань інтелектуальної власності та інновацій [2].

Таким чином, торгово-промислові палати в Україні, як ключові інституції, що сприяють розвитку бізнесу, активно інтегрують інноваційні технології у свою діяльність відкриті для нових можливостей співпраці із закладами вищої освіти для підвищення якості освітнього процесу, розширення доступу до знань, адаптації освітніх програм до вимог сучасного ринку і відповідно підготовки кваліфікованого фахівця конкурентоспроможного на ринку праці.

Джерела та література

1. Аббасов М. Н., Солодковська Г. В. Домінанти розвитку торгово-промислових палат у світі. *Економіка і суспільство*. 2018. №17. С. 11-17.
2. Волинська торгово-промислова палата. URL: <https://vcci.com.ua/> (дата звернення 27.09.2024).
3. Національний університет біоресурсів і природокористування України. URL: <https://nubip.edu.ua/> (дата звернення 27.09.2024).
4. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. URL: <https://sspu.edu.ua/> (дата звернення 27.09.2024).

***Андрій Колосок** – кандидат економічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Вища освіта відіграє важливу роль у розвитку сучасного суспільства та економіки, оскільки саме від її якості залежить підготовка

висококваліфікованих фахівців, які здатні вирішувати складні завдання сучасності. В Україні система вищої освіти зазнала суттєвих змін за останні кілька десятиліть, але попри численні реформи, вона стикається з численними викликами. Це обумовлює актуальність дослідження проблем та перспектив розвитку вищої освіти в Україні.

Дослідженням проблеми та перспективи вищої освіти в Україні присвячені праці таких вчених як: Гарасимів Т. [1], Морозова О. С.[2], Петришин Л. Й.[3], Сиченко В. В.[4] та інші... Проте не дивлячись на значну кількість праць присвячених даній темі, вища освіта в Україні має ряд значних проблем, які потребують негайного вирішення.

Метою даного дослідження є аналіз ключових проблем розвитку закладів вищої освіти в Україні та розробка шляхів їх вирішення.

На нашу думку, до основних проблем вищої освіти в Україні відноситься:

Зниження якості освіти. Однією з головних проблем української вищої освіти є зниження її якості. Це пов'язано з низкою чинників, таких як недостатнє фінансування, низький рівень мотивації викладачів та студентів, а також застарілі навчальні програми. Багато університетів не мають сучасної матеріально-технічної бази, що не дозволяє їм забезпечувати високий рівень підготовки студентів. Крім того, спостерігається значна втрата наукових кадрів, що виїжджають за кордон у пошуках кращих умов праці та можливостей для професійного зростання.

Невідповідність ринку праці та освітніх програм. Ще однією проблемою є невідповідність між освітніми програмами та потребами ринку праці. Часто навчальні програми не враховують сучасних тенденцій у розвитку технологій та економіки, що призводить до того, що випускники не мають необхідних знань та навичок для працевлаштування за спеціальністю. Це знижує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та призводить до зростання безробіття серед молоді. Невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили стає дедалі більшою проблемою.

Фінансова нестабільність. Нестабільне фінансування вищих навчальних закладів є ще однією суттєвою проблемою. Внаслідок недостатнього бюджетного фінансування університети вимушені залучати кошти від студентів, що призводить до зростання плати за навчання. Це створює бар'єри для доступу до вищої освіти, особливо для соціально незахищених верств населення.

Відтік молоді за кордон. Значна частина українських студентів прагне здобути освіту за кордоном. Це пов'язано з бажанням отримати диплом міжнародного зразка та доступ до більш якісних освітніх програм. Відтік молоді призводить до втрати інтелектуального потенціалу країни, що ускладнює розвиток науково-дослідницької діяльності в Україні.

Тривалі військові дії. Військовий стан призводить до відтоку молоді за кордон, зниження фінансування, постійного скорочення та об'єднання закладів вищої освіти, що створює негативну тенденцію розвитку вищої освіти в цілому.

До перспектив розвитку вищої освіти в Україні належать:

Інтеграція до європейського освітнього простору. Україна продовжує процес інтеграції до європейського освітнього простору в межах Болонського процесу. Це відкриває можливості для співпраці з іноземними університетами, обміну досвідом та студентами, а також впровадження кращих практик у навчальний процес. Гармонізація освітніх стандартів із європейськими дозволяє підвищити конкурентоспроможність українських дипломів та сприяє підготовці фахівців міжнародного рівня.

Цифровізація освіти. Сучасні інформаційні технології відкривають нові можливості для розвитку вищої освіти в Україні. Розвиток онлайн-курсів, дистанційного навчання та використання цифрових платформ дозволяє розширити доступ до освіти, особливо для тих, хто не може відвідувати навчальні заклади у великих містах. Впровадження сучасних технологій також сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, адаптації програм до нових вимог ринку та розвитку навичок, які є актуальними в умовах цифрової економіки.

Розвиток наукових досліджень та інновацій. Підтримка науково-дослідницької діяльності та інновацій є важливим фактором для підвищення рівня вищої освіти. Це може бути досягнуто через створення дослідницьких центрів при університетах, а також через розвиток державно-приватного партнерства у сфері науки. Важливою складовою є також залучення студентів до наукової роботи, що сприятиме розвитку їхніх дослідницьких навичок та стимулюватиме креативне мислення.

Підвищення рівня фінансування та прозорості. Збільшення державного фінансування вищої освіти є необхідною умовою для поліпшення матеріально-технічної бази університетів та підвищення якості освіти. Крім того, важливим є впровадження прозорих механізмів розподілу коштів та боротьби з корупцією, що сприятиме підвищенню рівня довіри до освітніх закладів. Залучення міжнародних грантів та інвестицій також може стати додатковим джерелом фінансування.

Вища освіта в Україні перебуває у стані трансформації та стикається з низкою серйозних проблем, серед яких зниження якості освіти, невідповідність освітніх програм ринку праці, фінансова нестабільність та відтік молоді за кордон. Проте існують і перспективи розвитку, які можуть сприяти підвищенню рівня української вищої школи. Це, зокрема, інтеграція до європейського освітнього простору, цифровізація, розвиток наукових досліджень та підвищення рівня фінансування. Реалізація цих заходів допоможе Україні створити сучасну, конкурентоспроможну систему вищої освіти, яка відповідатиме вимогам сьогодення та сприятиме розвитку країни в цілому.

Джерела та література

1. Гарасимів Т. Правові проблеми та перспективи модернізації вищої освіти в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2021. №3(31). С. 40-46. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2021.31.040>
2. Морозова О. С., Морозова О. Г., Морозов О. В. (2021). Вища освіта в Україні: стан, тенденції та перспективи. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021 (7). С 152-163. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.7.18>

3. Петришин Л. Й., Почуєва О. О., Лемещук М. А., Звоздецька В. Г. Проблеми та перспективи цифрової трансформації освіти: психолого-педагогічний аспект. *Академічні візії*. 2023. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7695844>

4. Сиченко В. В., Шевченко О. О., Рибкіна С. О. Проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи їх вирішення в післявоєнний період. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Том 33 (72) № 6. С. 149-155. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/23>

Надія Корпач – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

На сучасному етапі оновлення системи освіти в Україні на вищу школу покладається відповідальність за якісну наукову, професійну й загальнокультурну підготовку молоді. Безперечно, що без цілеспрямованості, самоорганізації, адекватної самооцінки, особистої відповідальності здобувачів освіти, тобто, без самовиховання та самоосвіти позитивних результатів досягнути буде проблематично. Тому, поряд з іншими компетентностями вагоме місце займає самоосвітня компетентність.

Актуальність даного питання підтверджується низкою наукових досліджень, зокрема Я. Півень здійснив категоріально-дефініційний аналіз феномена самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з економіки; М. Бурик розкрив педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій; С. Рой акцентувала свою увагу на сутності та структурі самоосвітньої компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу; Р. Барджадзе розкидає роль самоосвітньої компетентності у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця фармації; Ю. Демченко, у свою чергу, майбутнього учителя; Н. Самарук – майбутніх економістів, О. Резван обґрунтовує самоосвітню компетентність як результат свідомого підвищення кваліфікації викладача вищої школи; Ю. Демченко – питання самоосвітньої компетентності майбутнього учителя; В. Бобрицька – формування самоосвітньої компетентності майбутнього викладача вищої школи в умовах магістратури [7].

Загалом, у процесі аналізу наукових праць з досліджуваної нами проблеми, можна сказати, що кожен з науковців розглядав поняття «самоосвітня компетентність» і, відповідно, трактував його з досліджуваних ним позицій. Зокрема, одні дослідники розглядають самоосвітню компетентність «як фактор соціальної конкурентоспроможності випускника,

що дозволяє одержати якісну освіту, опанувати професію, досягти необхідної кваліфікації, при необхідності змінити спеціальність» [2, с. 3]. Інші вказують на те, що досліджувана нами компетентність – це інтегративна властивість особистості, якій притаманні обов'язково пізнавальні мотиви, самоосвітні знання, уміння і навички, які тісно поєднані із самоосвітньою діяльністю, цінностями, що дає змогу забезпечувати готовність і здатність майбутнього фахівця ефективно здійснювати самоосвітню діяльність [6]. Існує також наукова думка, і ми з нею погоджуємося, що самоосвітня компетентність є важливою складовою професійної компетентності майбутніх фахівців, яка дозволяє їм розвиватися засобами самоосвітньої діяльності [4].

Водночас, самоосвітня компетентність має об'єктивно-суб'єктивну форму прояву активного ставлення особистості до пізнання, яка спрямована не тільки на оволодіння новими знаннями, вміннями, навичками, але й на поглиблення і вдосконалення наявних, на розвиток розумових сил і здібностей, на перетворення власного інтелектуального рівня [5].

Дослідивши різні погляди науковців щодо трактувань самоосвітньої компетенції ми приєднуємося до думки І. Мосі, що самоосвітня компетентність, це інтегрована якість особистості, що являє собою сукупність пізнавальних мотивів та намірів, ефективних самоосвітніх знань та умінь, досвіду самоосвітньої роботи, цінностей, що формують готовність і здатність особистості до ефективної самоосвітньої діяльності [3, с. 26–27].

Варто зазначити, що формування самоосвітньої компетентності викладачів базується на самостійній роботі, яка чітко регламентується навчальним планом. Кількість годин, які відводяться на такий вид робіт дозволить сформувати ціннісне ставлення майбутніх фахівців та усвідомлення ними значущості самоосвіти задля безперервного професійно-особистісного розвитку. Водночас, завдання самостійної роботи мають мати чіткий алгоритм їх виконання.

В. Бобрицька, акцентуючи увагу на самостійній роботі вказує також на те, що самостійна робота в процесі навчання у вищому навчальному закладі є засобом до самоосвіти та дає своє бачення напрямів її формування, зокрема, що самостійна робота має бути чітко визначеною викладачем «навігацією» процесу пошуку потрібної інформації у інформаційних джерелах, водночас, підкріплюватись ініціативністю, високою вмотивованістю студентів до застосування різних видів інформальної освіти, що дасть можливість на високому рівні забезпечити засвоєння навчального матеріалу і сформувати навички навчання впродовж життя [1].

Отже, самоосвітня компетентність майбутніх викладачів є складовою їх фахової підготовки, а володіння знаннями, вміннями й навичками до самостійної навчальної діяльності дадуть їм можливість вільно себе почувати і в професійному середовищі, і бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці постійно вдосконалюючись. Відповідальне ставлення до виконання завдань самостійної роботи сформує навички постійно розвиватися засобами самоосвітньої діяльності.

Джерела та література

1. Бобрицька В. І. Професійно орієнтований контекст формування самоосвітньої компетентності майбутнього викладача в умовах магістратури. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія Педагогіка. Психологія*. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАК-друк», 2015. Вип. 2 (7). С. 24-30.
2. Лузан П. Г., Мося І. А., Колісник Н. В. Самоосвітня компетентність студентів як чинник якості фахової передвищої освіти. *Теорія і методика професійної освіти*. №15, 2018. С. 1-22.
3. Мося І. А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників: монографія дисер.канд.пед.наук, НАПН України Ін-т про.-техн.освіти, Київ, 2013. 296 с.
4. Рой С. Д. Самоосвітня компетентність майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу, її сутність та структура. *Педагогіка. Наука і освіта*. № 8. 2015. С. 125-129.
5. Хворостенко І. І. Модель розвитку самоосвітньої компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів в умовах післядипломної педагогічної освіти засобами дистанційного навчання. Харків: Педагогічна освіта, 2015. с. 557–575. URL: http://spec.vntu.edu.ua/conf/pdf/conf_557-575.pdf.
6. Щолок О. Б. Інформаційно-навчальне середовище як чинник формування компетентності в майбутнього фахівця у процесі самоосвіти. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. Вип.43. С. 366-370.
7. Сидорук І., Корпач Н. Сутність та структура самоосвітньої компетентності здобувачів вищої освіти. *Ввічливість. Humanitas*, 2024. № 3. С. 60-68.

Анна Лякішева – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

САМООСВІТА ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ФАХІВЦЯ НОВОЇ ВИМОГИ В УКРАЇНІ

Самоосвіта – основна умова розвитку, самоствердження та самореалізації особистості, складова навчання її протягом життя. Самоосвіта – складне педагогічне явище, спрямоване не тільки на формування готовності до самостійного надбання знань, умінь і навичок, а й на розвиток активності, самостійності та творчих здібностей людини. Самоосвіта набувається в процесі самостійної роботи, є невід’ємною частиною систематичного навчання, сприяючи поглибленню, розширенню та більш міцному засвоєнню знань. Заклад освіти відіграє важливу роль у формуванні навичок самоосвіти, підготовки до самостійного поповнення знань. Самостійна пізнавальна активність особистості спрямована на досягнення певних значущих освітніх цілей: задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що вчені намагаються передати сутність поняття «компетентність» через усталені поняття: «сукупність знань, вмінь, досвіду, цінностей...», «комплекс умінь», «умілість», «готовність до...», «здатність до...». Однак, компетентність не зводиться ні до знань, ні до навичок; її розглядають як можливість

установлення зв'язку між знанням і ситуацією, як здатність знайти, виявити процедуру (знання і дію), адекватну для розв'язання певної проблеми.

Ми здійснили аналіз понятійного апарату дослідження і визначили: компетентність – це загальна здатність особистості до ефективного здійснення певної діяльності, що ґрунтується на знаннях, вміннях, досвіді, цінностях, набутих шляхом освіти; самоосвіта – добровільна, самостійна індивідуально-пізнавальна діяльність, керована самою особистістю та спрямована на виконання функцій ресоціалізації, соціального захисту та інтеграції особистості, а також на її самовдосконалення, самоствердження і самореалізацію в професійній сфері. Відповідно компетентність самоосвіти майбутнього фахівця є складним інтегративним особистісним утворенням, яке зумовлює готовність до самоосвітньої діяльності і здатність до ефективного її здійснення з метою самовдосконалення та професійного розвитку.

У структурі компетентності самоосвіти вагомими є взаємозалежні та взаємообумовлені компоненти:

1. Мотиваційно-ціннісний компонент відображає усвідомлення майбутнім фахівцем особистісної і суспільної цінності професійного самовдосконалення, реальної можливості досягнення результату з опорою на використання інформаційно-комунікаційних технологій, внутрішню потребу в самоосвіті і позитивну мотивацію, розвинений емоційно-вольовий механізм щодо подолання труднощів тощо.

2. Організаційний компонент містить уміння визначати мету самоосвіти (близьку й перспективну), раціонально її планувати (самостійно визначати зміст, джерела пізнання, терміни виконання запланованого, передбачати хід і результати) і організовувати (будувати власну самоосвітню траєкторію, враховуючи індивідуальні потреби й здібності, добирати адекватні форми й методи, регламентувати та контролювати час тощо).

3. Процесуально-інформаційний компонент поєднує такі вміння: інформаційно-пошукові (уміння раціонально вибирати інформаційно-пошукові системи, ефективно застосовувати їх інструменти тощо), інформаційно-аналітичні (уміння аналізувати, систематизувати інформацію, оцінювати її достовірність, релевантність тощо), технологічні (уміння ефективно використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій для опрацювання, інтегрування різноформатної інформації, створення інформаційних продуктів тощо).

4. Контрольно-рефлексивний компонент передбачає вміння майбутнього фахівця здійснювати самоконтроль і рефлексію (аналізувати, оцінювати власну самоосвіту, коригувати й розробляти нові подальші завдання), у тому числі з використанням автоматизованих контрольно-діагностичних засобів.

Важливо відмітити, що компетентність самоосвіти формується викладачем під час навчального процесу, а здобувач освіти під впливом ззовні чи без такого набуває відповідної компетентності. Компетентність самоосвіти майбутнього фахівця забезпечується сформованістю зазначених вище компонентів і їх складових як частини цілісної системи, які можна оцінити, тому її діагностика повинна здійснюватись за допомогою певних критеріїв.

Джерела та література

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. *Виховання і культура*. № 2 (17–18), 2009. С. 5–7.
2. Кочубей Т., Ткачук Ю. Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021. Вип. 2(7). С. 42–50.
3. Oksana Bespalova, Anna Liakisheva, Anatolii Silveistr, Andrii Konokh The place and role of independent work in the modern education system // *International Journal of Mechanical and Production Engineering Research and Development (IJMPERD)*. Scopus Indexed. ISSN (P): 2249–6890; IS SN (E): 2249–8001 Vol. 10, Issue 3 2020, 7379-7388

Тетяна Мартинюк – доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Дарина Шозда – студентка II курсу факультету педагогічної освіти та соціальної роботи кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Поняття «інклюзія» в Україні вже не нове і нині закріпилося у системі освіти. Це зумовлено тим, що освіта, як і інші вектори реалізації прав особистості повинна бути адаптована до сучасних викликів суспільства та сприяти реалізації права на освіту всім без винятку, незважаючи на особливості [1. ст 151-152].

Соціально-економічний стан у якому перебуває наша країна загострив питання надання якісної освіти, особам з особливими освітніми потребами, зважаючи, що через погіршення умов життя та безпеки, таких категорій осіб стало значно більше. Інклюзивна освіта є педагогічною інновацією і водночас вимогою не лише часу, але й одним із міжнародних зобов'язань держави внаслідок ратифікації Конвенції ООН про права людей із інвалідністю. Саме на етапі становлення особи задоволення її освітніх потреб є тією базою, яка визначатиме все подальше життя індивіда як особистості.

Актуальним на сьогодні є не відособлення людини з певними труднощами функціонування, а саме її інтеграція, яка гарантуватиме здорові відносини у суспільстві. Входження осіб з обмеженими можливостями у загальний механізм розвитку та взаємодії суспільства, впливає як на само сприйняття та пошук власної ніші в суспільстві, так і на покращення соціально-економічного стану спільноти та країни в якій вона перебуває. Випускники шкіл загальної середньої освіти, першочергово зіштовхуються з питанням вибору закладу вищої освіти, який би відповідав, не лише загальним інтересам та потребам особистості, а й робив можливим отримувати якісну освіту відповідно до конкретних труднощів кожної особистості.

Реалізацію інклюзивної освіти регламентує база нормативно-правових документів, як самої країни, так і міжнародних, що дозволяє переймати досвід у закордонних партнерів та ділитися своїм, збагачуючи недостатньо розроблені бази адаптації освітніх процесів до інклюзивних векторів.

Якщо розглядати ключові нормативно-правові документи, які регламентують інклюзивне навчання в закладах вищої освіти, то можна виокремити такі:

- Конституція України. Стаття 53 гарантує право кожного громадянина на освіту, зокрема осіб з інвалідністю;

- Закон України "Про освіту" (2017 р.). Забезпечує рівний доступ до освіти для всіх громадян незалежно від стану здоров'я, а також регулює організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами. Вводить поняття інклюзивного навчання та закріплює його в системі вищої освіти;

- Закон України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2024 р.). Забезпечує рівні можливості здобуття вищої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, а доповнення (редакція 2024 р.) визначають поняття індивідуальної освітньої траєкторії, яка формується здобувачем вищої освіти з урахуванням його здібностей, інтересів та потреб;

- Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2017 р.). Окреслює права осіб з інвалідністю на здобуття освіти та професійної реабілітації, яка має враховувати їхні потреби та здібності;

- Постанова Кабінету Міністрів України № 635 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» (2017 р.). Запроваджує порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти та визначає механізми створення інклюзивного освітнього середовища;

- Закон України № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 р. зі змінами 2023р.). Окремо підкреслює забезпечення права на освіту для внутрішньо переміщених осіб, у тому числі тих, хто має інвалідність.

- Закон України "Про соціальні послуги" (2019 р.). Передбачає підтримку та надання послуг супроводу для осіб з особливими освітніми потребами під час їхнього навчання у вищих навчальних закладах.

Волинський національний університет імені Лесі Українки створює належні умови для реалізації права на освіту для осіб з особливими освітніми потребами, послуговуючись чинною нормативно-правовою базою України. Вступ пільгових категорій абітурієнтів здійснюється згідно із законодавством (п. VIII Правил прийому) [4]. Правила внутрішнього розпорядку ВНУ імені Лесі Українки передбачають особам з особливими освітніми потребами право на навчально-реабілітаційний супровід, соціальну стипендію та ін.

У Волинському національному університеті імені Лесі Українки періодично відбувається поновлення основної нормативної документації, що регулює освітній процес, зокрема Положення про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки [2], визначає

індивідуальну освітню траєкторію, яка формується здобувачем вищої освіти з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду та окремо визначає пункт 9.12 – навчання осіб з особливими освітніми потребами. Згідно з Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки, здобувачам освіти з особливими освітніми потребами гарантується право на перерву в навчанні у зв'язку із обставинами, які унеможливають виконання освітньої програми.

З метою вільного доступу до якісної освіти осіб з ООП, розроблено електронні курси в системі Moodle, Office 365. Навчальні корпуси та гуртожитки облаштовані пандусами, є тактильні вказівники шрифтом Брайля, санітарні кімнати для осіб з інвалідністю та ін. Для груп, де навчаються здобувачі освіти з особливими освітніми потребами передбачена можливість проведення занять в аудиторіях, що розміщені на перших поверхах навчальних корпусів Університету. Плани евакуації містять розділи щодо першочергової евакуації осіб з особливими освітніми потребами, допомогу при яких, можуть здійснювати студенти-волонтери.

В Університеті функціонує Інклюзивний ХАБ, де на постійній основі проводяться різноманітні тренінги, здійснюється психолого-соціальна підтримка. Відділ молодіжної політики та соціальної роботи на основі Положення про соціальну політику у Волинському національному університеті, створює та веде облік реєстру студентів, які користуються пільгами відповідно до чинного законодавства, зреалізовує ініціативи щодо соціальної інтеграції здобувачів освіти та працівників із інвалідністю, проводить тренінги із соціально-психологічної адаптації, надає допомогу у формуванні у здобувачів із інвалідністю впевненості в собі, здатності до активної соціальної взаємодії, формування мотивації до саморозвитку тощо [3].

Отже, інклюзивна освіти має велике значення для усього суспільства, а не лише для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Вагомість її впровадження полягає у створенні оптимально рівних умов, для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Основною цінністю інклюзивної освіти є рівність, у рамках якої відбувається процес соціалізації осіб з обмеженими можливостями та побудови адаптивного толерантного суспільства. Інклюзивна освіта у закладах вищої освіти сприяє становленню здобувачів, як незалежних, окремих фахівців у певних галузях інтегруючи їх у соціальне життя.

Джерела та література

1. Г. Й. Шевчук. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, Україна. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23>

2. Положення про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки URL: https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/2024-olozhennya_pro_org_anizatsiyu_navch._pr_otsesu_u_VNU_%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf (дата звернення 30.09.2024).

3. Положення про соціальну політику Волинського національного університету імені Лесі Українки URL: https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/File/2021/02/Polozhennia_sotsialnu_polityku.pdf (дата звернення 28.09.2024).

4. Правила прийому до Волинського національного університету імені Лесі Українки в 2024 році URL: https://vstup.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/2024-%D0%9F%D0%9F_%D0%92%D0%9D%D0%A3_09.09.pdf (дата звернення 28.09.2024).

Леся Мартіросян – доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Неупорядкованість предметно-понятійного апарату соціальної роботи, його підвищена семіотичність і рецептивність, проблема взаємозв'язку з соціально-гуманітарними знаннями обумовлює потребу дослідження особливостей історичного розвитку соціальної роботи [1, с. 37].

Протягом довгого часу у вітчизняній науці переважав формаційний підхід до вивчення історії, у тому числі, історії соціальної роботи. Безумовно, він залишається актуальним і в сучасній історичній науці, проте не може бути єдиним. Сьогодні вивчення історії неможливе без використання цивілізаційного, системного, структурно-функціонального, інституційного, герменевтичного, гендерного, синергетичного та інших наукових підходів. Актуальним є використання культурологічного підходу, який дозволяє досліджувати соціальну роботу у контексті культури. У даному випадку у фокус аналізу потрапляють локальні мікро-історії соціальної допомоги у різних народів, ідеології соціальної політики, життєвий досвід людей, оскільки, як справедливо стверджував англійський дослідник П. Томпсон, «історія набуває нового виміру, як тільки в якості “сировини” починає використовуватися життєвий досвід найрізноманітніших людей» [2].

У якості інструментарію вивчення історії соціальної роботи також надзвичайно ефективним є соціологічний підхід, який дозволяє трактувати соціальну роботу як соціальне явище/феномен. Воно гранично широке, що дозволяє охопити і професійний аспект розвитку соціальної роботи, і акцентувати увагу на сутності її місії у суспільстві у різні історичні періоди. Соціологічний підхід обумовив виникнення у зарубіжній науці трьох основних напрямів вивчення історії соціальної роботи:

- 1) осмислення історії соціальної роботи з позицій генези суспільної практики як форми соціальної активності (соціального явища);
- 2) розгляд історії соціальної роботи з позицій генези професії;
- 3) осмислення місії соціальної роботи як виду професійної діяльності в суспільстві у контексті соціально-політичних реалій, при цьому форми та методи професійної практики мають другорядне значення.

У якості соціального явища соціальна робота постає як своєрідна модель підтримки (допомоги), яку суспільство (політична влада) реалізує в конкретний історичний період згідно з особливостями національно-культурного, соціально-політичного розвитку. У цьому контексті соціальна робота виступає як засіб реалізації соціальної політики держави [1, с. 35].

У сучасному суспільстві явище соціальної практики - соціальна робота, існує у вигляді соціального інституту, який упорядковує практику соціальної допомоги. Він будується на взаємодії людей, правилах, нормах, законах їх діяльності у цій сфері. Акцентуємо, що у процесі свого розвитку людство конструювало різні види соціальних практик. Вони зазнавали різноманітних трансформацій поки не набули сучасного інституційного стану. Ця теза цілком справедливо є актуальною і щодо соціальної роботи. Процес інституалізації теорії та практики соціальної роботи відбувався поступово. Його основні тенденції були започатковані на межі XIX–XX ст. Саме у цей період склалися уявлення про соціальну роботу як про професійну практичну діяльність та галузь спеціальних теоретичних знань. На початку XXI ст. у вітчизняній науці соціальна робота починає розглядатись науковцями (Капська, 2004) на декількох рівнях, як:

- соціальне явище/феномен (існує з моменту виникнення людства);
- наукова теорія (виникає як потреба знайти наукове пояснення соціальних суперечностей і їх соціальних наслідків в індустріальному суспільстві);
- вид професійної діяльності людей (виникає як потреба знайти ефективні практичні методи вирішення соціальних проблем та необхідність професійної підготовки людей, здатних їх реалізовувати);
- навчальна дисципліна (виникає як потреба пов'язана із виникненням навчальних закладів з підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів).

Таким чином, історичний процес інституалізації соціальної роботи завершився трансформацією індивідуальних, групових, суспільних комплексів духовно-когнітивних практик допомоги, який від спонтанних і непостійних у часі форм підтримки соціально вразливих груп оформився у професійну діяльність з властивим їй функціональним змістом, сукупністю теоретичних знань та необхідних компетенцій. Завершення інституалізації соціальної роботи дало початок виникненню нової галузі історичного пізнання - історії соціальної роботи, яка досліджує соціальну роботу на визначених рівнях її існування.

Історія соціальної роботи проголосила ідею цілісності комплексу гуманітарних (соціальних) наук про людину і тим самим запропонувала новий метод підходу до пізнання минулого в його соціо-культурній цілісності. Зауважимо, що історія соціальної роботи досліджує непросту і суперечливу генезу взаємовідносин людини, соціуму і держави у сфері соціального піклування; розкриває закономірності становлення, розвитку та функціонування явища суспільної допомоги у різних країнах та епохах. Історія соціальної роботи розглядає проблеми, які не вивчає жодна інша

історична дисципліна, зокрема історію соціальних конфліктів і протиріч, практика вирішення яких складає основний зміст даної галузі наукового знання. У центрі уваги історії соціальної роботи історична практика вирішення конфліктів між потребами людини та можливостями суспільства і держави щодо їх задоволення; досвід оптимізації соціальних взаємодій; пом'якшення соціальних конфліктів у різні історичні епохи, на різних континентах у межах різних культур та конфесій.

Використання широкого спектра наукових підходів до дослідження історії соціальної роботи дозволяє уточнити і збалансувати предметно-понятійний апарат соціальної роботи; прийти до розуміння її значущості у вирішенні соціальних проблем та її ролі суспільного амортизатора, який забезпечує соціальну рівновагу та стабільність у державі. Осмислення історії соціальної роботи як механізму недопущення і попередження соціальних конфліктів та інструменту підтримки соціального миру у контексті військово-політичної та економічної нестабільності, яка спостерігається у світовому співтоваристві, є особливо актуальною для вітчизняної науки. Військові дії, що відбуваються на теренах України і загрожують перерости у глобальний військовий конфлікт, створюють критичну ситуацію, яка стимулює пошук різноманітних механізмів саморегуляції, одним з яких є соціальна робота, історія якої містить такі знання. Разом з тим, необхідно зауважити, що предметна область історії соціальної роботи сьогодні продовжує залишатися дискусійною, оскільки вона надзвичайно складна і обширна і потребує подальших досліджень.

Джерела та література

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О. М. Денисюк та ін. ; ред. кол.: О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
2. Paul Thompson, *The Voice of the Past: Oral History* Oxford University Press. 1978. URL: <https://www.jstor.org/stable/40178552>

Ігор Остапйовський – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту освіти Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти;

Тетяна Остапйовська – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІСТЬ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Важливим завданням закладів вищої освіти є підготовка конкурентоспроможного фахівця, спроможного до постійного навчання протягом свідомого життя. Така людина повинна бути не лише хорошим фахівцем, але й компетентною особистістю. Компетентність у нашому дослідженні ми розглядаємо як здатність особи успішно соціалізуватися,

навчатися, проводити професійну діяльність, яка є результатом динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистих якостей [1].

Сформувати таку особистість можливо за умови організації якісного освітнього процесу. Ним, у відповідності із Законом України «Про вищу освіту», є інтелектуальна та творча діяльність закладу вищої освіти, що включає систему науково-методичних та педагогічних заходів, спрямованих на передачу, засвоєння, примноження та використання знань, умінь та інших компетентностей здобувачів освіти [1]. Серцевиною даного процесу є процес навчання. Ним є змодельована та чітко організована взаємна діяльність, яка включає процеси викладання та учіння. Структурними компонентами процесу навчання є: цілі навчання; завдання навчання; зміст навчання; методи навчання; форми організації навчальної діяльності та результати навчання.

Не можна не погодитися із думкою В. Чайки, що узагальнена дидактична модель охоплює дидактичні цілі, дидактичні завдання, зміст освіти, методи навчання, форми організації навчально-пізнавальної діяльності та результати освіти [3].

Усі компоненти процесу навчання та дидактичної моделі тісно пов'язані між собою і утворюють цілісну систему. Зокрема, цілі передбачають модель діяльності та кінцевий результат, конкретизація цілей відбувається у завданнях, для реалізації завдань формується зміст, реалізація змісту відбувається із використанням методів та форм організації навчально-пізнавальної діяльності, результат передбачає оцінювання викладачем та самооцінювання здобувачем освіти досягнення цілей та завдань навчання.

Із проведеного вище аналізу слідує, що практичним механізмом реалізації процесу навчання є методи та форми. У нашому дослідженні форму ми розглядаємо як спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності учасників освітнього процесу, а метод як спосіб досягнення поставленої мети. Їхній вибір, на наше глибоке переконання, обумовлений не лише змістом, а також методологічними підходами. Саме методологічні підходи визначають спрямованість навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів освітнього процесу. Найважливішими серед таких підходів є: системний, діяльнісний, синергетичний, культурологічний, гуманістичний, компетентнісний та ін.

Наприклад, обґрунтовуючи актуальність нашого дослідження ми зазначали, що одним із основних завдань вищої школи є підготовка конкурентоспроможного, компетентного фахівця. Здійснити це завдання, на нашу думку, можливо за умови реалізації компетентнісного підходу. Такий підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні – загальних (базових, ключових), професійних (пов'язаних зі спеціальністю) та фахових (пов'язаних зі спеціалізацією) компетентностей [2]. Доповнюється він у процесі навчання іншими підходами – системним, діяльнісним, синергетичним, культурологічним, гуманістичним, акмеологічним, аксіологічним та іншими підходами, створюючи тим самим передумови для використання інноваційних

методів та технологій організації навчально-пізнавальної діяльності учасників освітнього процесу.

Пояснюється це просто: пасивна модель навчально-пізнавальної діяльності, побудована на застосуванні репродуктивних методів навчання, реалізацію компетентнісного підходу не забезпечить. Використання активної та інтерактивної моделі навчання із використанням методів проектування, дискусії, кооперативного навчання, практикумів, ділових ігор, інсценування, тренінгу, проблемних лекцій та ін., як засвідчує вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, сприяє реалізації компетентнісного підходу.

За результатами проведеного дослідження встановлено взаємообумовленість методологічних підходів та методів навчання. Проведене дослідження дозволило окреслити перспективи подальших наукових пошуків. Перспективним, на нашу думку, є мотиваційна складова організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Джерела та література

1. Закон України Про вищу освіту № 1556-VII, від 01.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20210716#Text> (дата звернення: 10.09. 2024).
2. Компетентнісний підхід. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D1%96%D0%B4 (дата звернення 01. 09. 2024).
3. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011, 240 с.

Микола Остапчук – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету

ВРАХУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СУГЕСТОПЕДАГОГІКИ ПРИ НАВЧАННІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Намагання вчити дітей легко, радісно й ефективно було властиве кращим представникам педагогічної думки і практики здавна. У боротьбі з відживаючими нормами середньовіччя в освіті його зокрема висловив основоположник педагогіки нового часу, автор «Великої дидактики» Ян Коменський (1592-1670). Обумовивши принцип природовідповідності у вихованні, він першим із педагогів, віддав усього себе справі перетворення навчального закладу з місця бездумного зубріння, тілесних покарань, пригнічення дитини у храм розумного радісного навчання. Критикуючи сучасні йому заклади навчання, педагог назвав їх не «місцем для приємних занять», а «штотуханиною», де застосовувався «... настільки суворий метод, що школи перетворилися в страховище для дітей і в місця знущання над розумом»..

Наукою неодноразово доведено, що для процесу пізнання характерний синергізм мислення і почуття, раціонального та ірраціонального, свідомого і парасвідомого. Останнє, як засвідчує психолог Л. Виготський, не відділене від свідомості якоюсь неперхідною стіною. Процеси, які починаються в ньому,

часто продовжуються у свідомості, і, навпаки, чимало свідомого витісняється нами в підсвідому сферу. Існує постійний живий динамічний зв'язок між обома сферами нашої свідомості. Підсвідоме впливає на вчинки людини, виявляється в її поведінці.

Важливим для навчання є положення сучасної філософії освіти, згідно з яким новітня методологія пізнання світу розкриває в собі деякі важливі закономірності взаємозв'язку форм інтуїтивного і логічного мислення, зокрема, інноваційного і традиційного, чуттєвого і абстрактного підсвідомого і свідомого, ірраціонального і раціонального тощо. Вона виявляє і « ... обмеженість тих видів методології творчості, які абсолютизують тільки одну з цих форм » [2, с. 48].

Парадигма особистісно-розвивальної освіти зобов'язує викладача вузу включати до змісту освіти, крім предметної лінії, що задається освітніми стандартами, навчальними програмами, ще й *емоційно-ціннісні, особистісні компоненти*. У процесі навчання відбувається засвоєння елементів соціального досвіду, які поділяються на 4 групи: а) знання про природу, суспільство, техніку, людину і про способи діяльності; б) досвід здійснення відомих способів діяльності інтелектуального і практичного характеру; в) досвід творчої діяльності; г) *досвід емоційно –ціннісного ставлення людей до світу*.

Важливою умовою формування ставлення до світу є емоційний вплив, дія на почуття студента, тобто способом засвоєння емоційно –ціннісного досвіду є переживання здобувача вищої освіти. Як результат – одні діти з раннього дитинства відчують інтерес до навчання, а інші – швидко його втрачають. Аналогічна ситуація спостерігається в процесі вивчення навчальних предметів в університеті: до одного викладача студенти ідуть із задоволенням на заняття, до іншого – з примусу. Шляхи виховання інтересу до навчання можуть бути різні. Наприклад, можна вразити здобувачів вищої освіти непередбачливістю нового знання, ефективністю досліду, власною ерудицією, самостійним досягненням результатів, важливістю вивченого матеріалу, парадоксальністю думки і явища. У всьому цьому простежується одна й та ж закономірність – вплив на емоцію студента, формування емоційного ставлення до навчання, не хestуючи при цьому переживаннями здобувача вищої освіти.

Щоб усунути дизфункцію зайвої напруги у навчальному процесі, сприяти розвитку і саморозвитку особистості студента і викладача, розвивати позитивне ставлення студента до предмету, можна використовувати *сугестопедичне навчання*. В основі сугестопедичного навчання лежать три основні принципи:

1) принцип радості, ненапруженості, концентративної психорелаксації;

2) принцип єдності свідомого–парасвідомого та інтегральної мозкової активізації;

3) принцип сугестивного взаємозв'язку на рівні резервного комплексу [1; 2].

Усі ці принципи необхідно реалізувати одночасно, в єдності, за допомогою психічних, дидактичних і артистичних засобів. Наприклад,

пізнавальні ігри й ігрові ситуації, під час яких знімаються певні поведінкові й емоційні стереотипи, встановлюється повна довіра в стосунках між викладачем і студентом, насамперед, з перших хвилин створюється спокійна, доброзичлива, радісна ситуація, яка досягається, якщо викладач входить у аудиторію з добрим настроєм і докладє зусиль, щоб його швидко передати здобувачам вищої освіти.

Даний підхід підкріплює основні положення технології сугестопедичного навчання: *сугестопедичне навчання – це навчання на основі емоційного навіювання в активному стані, що приводить до надзапам'ятовування; комплексне використання всіх вербальних і невербальних, зовнішніх та внутрішніх засобів; формування в студентів віри у здійсненність завдань навчання; постійне позитивне емоційне підкріплення за рахунок естетичних та комфортних умов; навіювання думки про дуже великі можливості інтелекту студентів; занурення в навчальну дисципліну, концентрування вивчення матеріалу.*

Сугестопедагогіка - не випадкове і тим більше не тимчасове явище у світовій педагогіці, її розвиток у XX столітті зумовлений складністю соціально-економічних завдань, які висунуло перед освітою так зване століття атомної енергетики.

XXI століття, яке починають називати століттям біоенергетики, висуває ще складніші завдання, їх стає дедалі важче розв'язувати засобами традиційної системи навчання. Тому інтерес до нетрадиційних методів, форм та засобів навчання постійно зростає.

Для здійснення такого навчання необхідні: **навчальні посібники, системи дидактичних завдань, спеціальна підготовка педагогічних кадрів.**

Джерела та література

1. Ігнатенко М. Я. Сучасні освітні технології. Математика в школі. 2003. № 4. С. 2 –6.
2. Пальчевський С. С. Сугестопедагогіка. Рівне: Редакційно–видавничий відділ Рівненського державного гуманітарного університету, 2002. 394 с.

Олена Павлюк – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Лубни, Україна.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ПЕДАГОГІКА З ОСНОВАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ» В КОНТЕКСТІ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ «014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА» ТА «017 ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»

Сучасна система освіти України потребує адаптації до нових соціально-економічних умов, що вимагає від педагогів не лише глибоких знань у своїй галузі, але й високої педагогічної майстерності. Одним із ключових освітніх компонентів, який сприяє формуванню фахових компетентностей майбутніх

спеціалістів фізичної культури і спорту, є дисципліна «Педагогіка з основами педагогічної майстерності». У контексті спеціальностей «014 Середня освіта «Фізична культура»» та «017 Фізична культура і спорт» цей освітній компонент забезпечує теоретичні знання й формує практичні навички, необхідні для ефективного навчання та виховання молоді. Сучасні вимоги до освітнього процесу вимагають від майбутніх педагогів гнучкості, креативності та здатності адаптуватися до мінливих умов праці. Педагогічна майстерність, в свою чергу, стає важливою складовою для розвитку особистості учня, формування його мотивації до фізичної активності та спорту [2-4].

В умовах глобалізації та швидких змін у сфері освіти, важливо враховувати специфіку підготовки фахівців, здатних реалізувати освітні стандарти в галузі фізичної культури та спорту. Педагогічна майстерність стає однією з основних складових професійної діяльності фахівців фізичної культури та спорту, яка забезпечує ефективність навчально-виховного та навчально-тренувального процесів. Певну зацікавленість викликає освітній компонент «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» в контексті спеціальностей «014 Середня освіта «Фізична культура»» та «017 Фізична культура і спорт».

Звернімося до таких нормативно правових документів, як стандарти вищої освіти за вищезазначеними спеціальностями. Так, наприклад, в «Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність «017 Фізична культура і спорт»» в розділі «IV Перелік компетентностей випускника» однією із спеціальних (фахових, предметних) компетентностей є: «Здатність здійснювати навчання, виховання та соціалізацію людини у сфері фізичної культури і спорту, застосовуючи різні педагогічні методи та прийоми». Аналізуючи зазначену компетентність випускника за спеціальністю «017 Фізична культура і спорт», можна виділити кілька ключових аспектів. Компетентність акцентує увагу на важливості навчального процесу, який не лише передбачає передачу знань, але й виховання особистості. Це підкреслює роль фізичної культури і спорту не лише як засобу фізичного розвитку, а й як інструмента формування соціальних навичок та цінностей. Включення соціалізації у цю компетентність вказує на необхідність роботи з різними групами людей і адаптації підходів в залежності від контексту. Це важливо для ефективного взаємодії з учнями та вихованцями, оскільки соціальні навички грають ключову роль у спортивному та освітньому процесі. Згадка про різні педагогічні методи та прийоми вказує на необхідність педагогічної майстерності у фахівця. Це означає, що випускники повинні мати змогу адаптувати свої методи в залежності від потреб і можливостей учнів, що вимагає не лише знань, але й креативності та гнучкості [1].

Розглядаючи освітній компонент «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» в контексті спеціальностей «014 Середня освіта «Фізична культура» та «017 Фізична культура і спорт», можна виокремити декілька його особливостей:

- педагогічна майстерність є одним із ключових елементом підготовки фахівців у галузі фізичної культури та спорту;
- успішна реалізація педагогічних ідей у фізичній культурі передбачає обов'язкову інтеграцію знань з педагогіки;
- заняття з педагогіки мають бути спрямовані на практичні аспекти;
- використання сучасних технологій в навчальному процесі дозволяє підвищити ефективність освітнього компонента, зокрема через інтерактивні методи навчання та онлайн-ресурси.

Отже, освітній компонент «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» є основою для формування кваліфікованих спеціалістів у галузі фізичної культури і спорту, здатних ефективно реалізувати свої знання на практиці та адаптуватися до потреб сучасного освітнього середовища. Компетентність, зазначена в стандарті, підкреслює важливість комплексного підходу до навчання та виховання у сфері фізичної культури і спорту. Випускники повинні бути готовими не лише до передачі знань, але й до активної участі у формуванні соціальних цінностей, розвитку особистості та застосування різних педагогічних стратегій. Це відображає сучасні тенденції в освіті, де акцент робиться на інтеграцію фізичної культури в загальний розвиток особистості. Один із основних акцентів освітнього компонента «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» є розвиток педагогічних компетентностей. Це включає вміння планувати заняття, організовувати навчальний процес, використовувати різноманітні методи та прийоми навчання, а також оцінювати результати діяльності учнів. Педагогічна майстерність вимагає не лише теоретичних знань, а й практичних навичок. Важливим аспектом є практична підготовка студентів через проходження педагогічної практики в школах та спортивних закладах. Це дозволяє студентам набути досвіду роботи з учнями, розвивати комунікативні навички та вміння адаптуватися до реальних умов навчання.

Таким чином, освітній компонент «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» є невід'ємною, ключовою частиною підготовки фахівців у галузі фізичної культури та спорту, оскільки забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок, що сприяють розвитку як професійних, так і особистісних якостей майбутніх спеціалістів.

Джерела та література

1. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
2. Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-1>
4. Нова українська школа. Компетентісне навчання, сприятливе для здоров'я, безпеки, успішної соціалізації і самореалізації особистості. URL: <http://autta.org.ua/files/files/%CA%EE%EC%EF%E5%F2%E5%ED%F2%B3%F1%ED%E5%20%ED%E0%E2%F7%E0%ED%ED%FF%20%E2%20%EA%EE%ED%F2%E5%EA%F1%F2%B3%20%CD%D3%D8.pdf>

5. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОНУ від 24.04.2019 р. №567. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf>

Валерій Петрович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ СУПЕРВІЗОРСТВУ

Для досягнення позитивного результату всі соціальні втручання, вся діяльність, пов'язана з соціальних захистом та підтримкою різних категорій населення, які потрапили в складні життєві обставини, мають вибудовуватись як на потужному теоретичному й методичному фундаменті, так і впроваджуватись відповідно підготовленими фахівцями – соціальними працівниками, фахівцями із соціальної роботи та соціального захисту населення. Актуальність навчання супервізорству майбутніх фахівців соціальних служб різного відомчого підпорядкування зумовлена необхідністю врахування специфічних викликів сучасної соціальної ситуації в Україні, тенденцій її розвитку, особливостей надання соціальних послуг. Супервізорство сприяє усвідомленню майбутніми фахівцями своїх можливостей; дозволяє обговорювати й вирішувати складні, а іноді й нетипові випадки з реальної практики соціальної роботи.

Істотне значення для нашого дослідження мають наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних дослідників І. Астремської (Ушакової), О. Карагодіної (особливості супервізії в соціальній роботі); О. Савчук, Г. Слезанської (стандарти та принципи проведення супервізії в соціальній роботі; вимоги до кваліфікації супервізора); О. Байдарової, Л. Смеречак, Т. Коленіченко (особливості ефективного навчання студентів супервізорству в умовах закладів вищої освіти) тощо. У розвиток супервізії значний внесок зробив Малкольм Пейн (Malcolm Payne), який виокремив різні цілі для учасників процесу супервізії: для супервізорів та керівників організації, для супервізованих та для клієнтів, яким надаються різного роду послуги.

Супервізія, як професійна допомога та підтримка працівників соціальних служб (соціальний працівник, фахівець із соціальної роботи, соціальний менеджер, інший фахівець, залучений до надання соціальних послуг), може бути спрямована на: надання допомоги працівникам соціальної служби у визначенні цілей та пріоритетів у процесі роботи; надання допомоги у визначенні результативних методів та засобів надання допомоги отримувачу соціальних послуг; здійснення об'єктивної оцінки з розв'язання проблемних ситуацій, пов'язаних із виконанням професійних обов'язків; визначення

сильних професійних якостей, навчальних потреб та необхідності підвищення кваліфікації; розподіл професійного навантаження з метою попередження професійного вигорання; дотримання етичних норм у процесі роботи; вираження почуттів щодо роботи, стосунків із колегами та отримувачами послуг в умовах конфіденційності; управління власними почуттями й поведінкою в стресових ситуаціях; формування позитивного ставлення до своєї роботи; формування мотивації до професійного зростання [2].

Ми вважаємо, що супервізія – це не лише особливий, багатогранний процес подолання професійних труднощів, а також інструмент професійного росту, оскільки вона допомагає покращити якість роботи шляхом структурованого аналізу проблеми, ауторефлексії, розширення свідомості та розвитку навичок. Важливою складовою супервізії є зворотній зв'язок (feedback). Основними цілями супервізії членів професійних спільнот, як показує наш багаторічний досвід, є: рефлексія і ауторефлексія – самопізнання; аналіз – розвиток професійних навичок; посилення мотивації та підтримка залучених фахівців задля надання допомоги супервізованому/супервізованим якнайефективніше виконувати свої посадовий функціонал [1, с.308].

Звичайно ж, важливу роль у навчанні супервізорству майбутніх працівників соціальної сфери відіграє включення відповідних освітніх компонентів до змісту освітньо-професійних програм. Так, здобувачі освіти, які навчаються за ОПП «Соціальне забезпечення» у ВНУ ім. Лесі Українки на завершальному етапові фахової підготовки знайомляться із ОК «Супервізія в соціальній сфері». Мета цього курсу – забезпечення формування цілісного наукового уявлення і професійних знань та навичок щодо супервізійної підтримки професійних груп і окремих фахівців; засвоєння інструментарію здійснення супервізії (професійного супроводу).

Основними завданнями ОК є оволодіння знаннями щодо основних теоретико-емпіричних стилів, фокусів, форматів, факторів супервізії, етичних та правових принципів, базових цінностей, супервізійних ролей і відносин; вивчення моделей супервізії (професійного супроводу), які сприяють кращому менеджменту конкретного випадку і допомагають у навчанні/професійній діяльності; розвиток обізнаності та розуміння аспектів супервізії в контексті діяльності організацій соціальної сфери, зокрема щодо підтримувальної, навчальної та адміністративної складових супервізії; допомога здобувачам освіти розвинути професійну ідентичність та розуміння себе в професії; співпраця зі здобувачами освіти задля вирішення практичних дилем, властивих супервізії.

Здобувачі освіти магістерського рівня за ОПП «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» також мають можливість обрати в якості вибіркової дисципліни ОК «Супервізія в соціальній роботі». Правда, вивчення цього ОК вже коригується тією обставиною, що багато хто із здобувачів освіти магістерського рівня має досвід практичної діяльності в соціальних інституціях чи в якості волонтерів в громадських організаціях.

На нашу думку, суттєву роль у забезпеченні умов для навчання майбутніх фахівців соціальної сфери супервізорству, особливо на бакалаврському рівні

освіти, відіграє організація і проходження ними практики. Вона дає змогу ознайомитися зі специфікою діяльності соціального працівника, ФСР, соціального менеджера, соціального інспектора, особливостями ведення документообігу, з посадовим функціоналом, змістом роботи державних, муніципальних чи недержавних організацій/служб. З метою навчання майбутніх соціальних працівників супервізорству, необхідного для ефективного надання якісних соціальних послуг, рекомендовано здійснювати навчальну (наставницьку) супервізію. Під час такої супервізії можуть розглядатися питання, що стосуються практичної діяльності працівника соціальної служби – встановлення контакту з отримувачами послуг, врахування їхніх соціально-психологічних характеристик, дотримання професійних меж та етичних норм у роботі, визначення індивідуальних потреб, планування й надання послуг, аналіз труднощів у процесі надання послуг, здійснення моніторингу й коригування роботи, надання підтримки, мобілізації ресурсів клієнтів, ведення документації. Така супервізія передбачає аналіз роботи майбутнього соціального працівника/ФСР надання йому підтримки у процесі проходження практики. На нашу думку, супервізор допомагає супервізованому/ супервізованим чітко визначити мету своєї участі в певній сфері, пріоритети в роботі, бачити всі аспекти проблеми та власну роль у її розв’язанні, керуватися власними почуттями щодо конкретних ситуацій/кейсів, формувати позитивне ставлення до своєї роботи, брати на себе відповідальність за її результати[4, с.83].. Основою супервізії має стати наснаження (імпаурмент) супервізованих .

Ми погоджуємось із думкою дослідниці Л. Смерчак, яка зазначає, що майбутні фахівці соціальної сфери, котрі пройшли навчальну підготовку з супервізії як під час вивчення теоретичних ОК, так і під час проходження навчально-виробничих практик, мають володіти такими компетенціями: виявляти сильні сторони і сфери діяльності організації і працівників та сприяти їхньому подальшому розвитку; реалізовувати адміністративну, освітню та підтримувальну функції супервізії; розуміти основні теорії, концепції та принципи, на яких базується супервізія в соціальній роботі; визначати критерії ефективності проведення супервізії в організації; вирішувати етичні питання, конфліктні ситуації, деструктивні практики та інші процеси, що відбуваються в організації; будувати позитивні особистісні та міжособистісні стосунки між працівниками, а також сприятливе робоче середовище, мотивуючи таким чином працівників до конструктивної співпраці [3, с.105].

Джерела та література

1. Долиняк У. Петрович В. Супервізія як інструмент професійної підтримки тренерів просвітницьких програм. *Актуальні проблеми педагогічної освіти : європейський і національний вимір* : Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (12–15 жовтня 2020 року) / за заг. ред. В. З. Антонюка. Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2020. С.307-311
2. Методичні рекомендації щодо проведення супервізії у соціальних службах. Наказ Міністерства соціальної політики України 05.01.2015 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0005739-15/print>
3. Смерчак Л. Особливості навчання майбутніх соціальних працівників супервізорству. *Молодь і ринок*. 2017. №10 (153). С.103-107

4. Ушакова І. В. Особливості супервізії в соціальній роботі. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Соціологія.* 2011. Т. 156. Вип. 144. С. 80 – 84.

Вікторія Петрук – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

ІМІДЖ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

Імідж та його конструювання відіграють особливу роль у професії «людина-соціальні групи». На сучасному етапі суспільного розвитку питання налагодження ефективної співпраці між викладачами та студентами в системі вищої освіти є важливим і нагальним.

Питання позитивного іміджу викладача стало дуже важливим, оскільки з'явилися нові вимоги до особистості педагога. Все це пов'язано з реформуванням освіти, тенденцією до гуманізації та демократизації, співвідношенням суб'єктів і об'єктів освіти, акцентом на розвиток особистості здобувачів освіти, а не лише на передачу знань. Крім того, активно використовуються досягнення західної педагогіки, впроваджуються нові концепції та методи в освітній процес. Враховуючи складність освітніх завдань, особливо важливо враховувати роль іміджу як однієї з важливих професійних характеристик сучасного викладача. Педагогу вже недостатньо бути провідним фахівцем, імідж є необхідною умовою професійного успіху.

Сутність професійного іміджу педагога висвітлюється в наукових працях О. Горовенко, О. Ковальової, А. Кононенко, А. Коркішка, І. Ніколаєску, та ін. Зокрема, О. Ковальова аналізує психологічні особливості формування основ професійного іміджу в майбутніх педагогів; А. Кононенко – психологічні складові індивідуального іміджу сучасного педагога; А. Коркішко – педагогічні умови формування професійного іміджу майбутніх магістрів педагогіки вищої школи.

Класичний імідж викладача як зразка для наслідування здобувачами освіти формуються поступово і включають як внутрішні, так і зовнішні риси особистості, які потребують спеціальної підготовки, розвитку та вдосконалення.

Професійний імідж педагога стає важливим джерелом забезпечення високого престижу і нормального функціонування системи освіти в цілому та окремих навчальних закладів. Викладачі завжди були важливою частиною освітньої галузі та тісно пов'язані з особистісним розвитком студентів. Рівень професіоналізму викладача, його педагогічна майстерність, психологічна грамотність, приємна манера поведінки, словниковий запас, жестикуляція та

контакт очей визначають успішність освітнього процесу та формування позитивного іміджу педагога.

Відповідно до сучасних інтерпретацій сутності та природи іміджу, аналізований феномен є своєрідним інструментом людини, який допомагає вибудовувати відносини із зовнішнім світом. Це не тільки візуальний образ, але й «спосіб мислення, дії, вчинки, уміння спілкуватися, мистецтво говорити, а найголовніше – слухати» [1].

За висловом М. Навроцької, «імідж педагога – не тільки зовнішній вигляд, а й особисте мислення, вчинки, дії, мистецтво говорити та слухати, здатність наголосити на своїй специфічності й індивідуальності» [4].

Таким чином, імідж особистості – це складне, багатогранне утворення, що має власну структуру, яка розкриває унікальність та неповторність людини.

Синтезуючи погляди науковців, визначаємо такі структурні компоненти іміджу особистості: зовнішній компонент (зовнішність, вербальні та невербальні засоби); внутрішній компонент (особистісні та моральні якості, ціннісні орієнтації, мотиви, установки, інтереси, творчий потенціал, емоції, культура поведінки, внутрішня узгодженість з професією – внутрішнє «Я» (вважається основним компонентом педагогічного іміджу, адже вміння подобатися і подобатися іншим є необхідною характеристикою для професійного спілкування).

Таким чином, імідж викладача включає в себе сукупність зовнішніх і внутрішніх особистісних і професійних якостей, які сприяють ефективному викладанню. Для того, щоб досягти гармонізації всіх якостей, викладачі вищої школи повинні, перш за все, усвідомити важливість побудови власного професійного іміджу. Усвідомленість таких намірів та дій не можлива без рефлексії, яка «забезпечує пізнання педагогом самого себе як професіонала, свого внутрішнього світу, аналіз власних думок і переживань у зв'язку з професійно-педагогічною діяльністю, роздуми про самого себе як особистість, усвідомлення того, як його сприймають і оцінюють інші суб'єкти навчального процесу...» [3, с. 51].

Конструювання позитивного образу себе, своїх професійних якостей, внутрішнього світу та статусу є основою для встановлення контакту з суб'єктом педагогічної взаємодії, сприяють завоюванню авторитету та визначають успішність професійної діяльності викладача. Саме тому професійний імідж викладача вищої школи як невід'ємна риса справжнього професіонала є інструментом розкриття його особистісних характеристик, розвитку та прояву важливих професійних якостей.

Сутність професійного іміджу як психолого-педагогічної характеристики полягає у здатності впливати на емоції аудиторії, підлаштовуватися під її очікування, підкреслювати та виділяти найважливіші властивості та якості його носія. Позитивний імідж робить людину більш привабливою, підвищує самооцінку і загальний емоційний стан, допомагає налагодити комунікацію, формує позитивне враження про себе, сприяє ефективному вирішенню особистих проблем і є головною запорукою успіху в професійній сфері. Тому

побудова іміджу має велике значення для професій, які відносяться до категорії суб'єкт-суб'єктної взаємодії і де людина є об'єктом професійної діяльності.

Формування професійного іміджу – це спеціально розроблений, багатокомпонентний процес, який повинен бути побудований згідно за відповідними законами та технологіями.

У формуванні професійного іміджу, Н. Барна виділяє три етапи, а саме: «проектування бажаного іміджу з урахуванням особистісних цілей і особливостей іміджевої аудиторії; реалізація бажаного іміджу в діяльності й житті; отримання зворотного зв'язку, корегування і подальший розвиток іміджу» [1, с. 151].

Враховуючи той факт, що імідж є складним утворенням, для його формування слід брати до уваги всі існуючі фактори, оскільки людське сприйняття задіює різноманітні канали сприйняття, кожен з яких відіграє відповідну роль. Таким чином, при формуванні іміджу викладача якості, якими він володіє насправді, поєднуються з тими, які надає оточення.

Тому імідж викладача безпосередньо залежить від думки та очікування учасників педагогічного процесу.

Професійний імідж викладача проявляється в його поведінці, яка визначається соціальним оточенням і тією роллю, яку він відіграє в професійному житті, і відповідає всім вимогам професійного середовища. Правильно сформований професійний імідж стає візитною карткою майбутнього педагога, який викладає у вищій школі, символом його професії, а також сприяє його професійному та особистісному розвитку й успішному вирішенню поставлених завдань.

Отже, послідовна реалізація визначених етапів відповідно до їх умов потребує цілеспрямованої, ретельної та спеціально організованої роботи з боку викладачів та студентів, що є запорукою формування позитивного іміджу викладачів закладів вищої освіти.

Таким чином, на основі аналізу наукового матеріалу можна визначити, що формування іміджу викладача вищої школи та всіх його складових є складним багатоетапним процесом, який ґрунтується на реалізації власного потенціалу особистості.

Джерела та література

1. Барна Н. В. Іміджологія: навч. посібник для дистанційного навчання: 3-тє вид. Київ: Університет «Україна», 2012. 217 с.
2. Волинець І. М. Особистісний імідж сучасного педагога загальноосвітнього навчального закладу Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_1_6
3. Кириченко Р. В., Колодяжна А. В. Психологічне дослідження навчальнопрофесійної мотивації майбутніх педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 13 (58). 2021. С.48-59.
4. Навроцька М. М. Імідж педагога в освітньому просторі. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1 (45). Частина I. С. 8-12.

Алла Рижанова – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту СКД Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА СОЦІАЛЬНІ ЯКОСТІ ЛЮДИНИ: ДО МАГІСТЕРСЬКОГО КУРСУ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»

Інформаційна цивілізація людства не лише підносить статус освіти, зокрема вищої, як фундаменту постійного інноваційного оновлення його культури, але й зобов'язує ЗВО відповідно вдосконалювати зміст навчання й професійного виховання особливо магістрів для уможливлення розгортання цієї цивілізації та визначення тенденцій її розвитку. Підготовка фахівців соціальної сфери також потребує змін, зважаючи на становлення віртуального соціального простору, поширення впливу штучного інтелекту (ШІ) в культурі глобального соціуму та житті людини. Тому актуалізується розвиток тих соціальних якостей, які унеможливають підкорення людини штучним інтелектом (соціально-педагогічний аспект соціальної роботи) та забезпечать збереження людськості в соціальних взаєминах кібер-середовища найближчого майбутнього (аспект суспільної взаємодопомоги, взаємопідтримки в соціальній роботі).

Проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери досліджували Р.Вайнола, І.Доброскок, В.Костіна, Л.Міщик, Л.Петришин, В.Поліщук та інші; розвиток соціальності, зокрема соціальних якостей особистості в умовах інформаційного суспільства вивчали Т.Алексєєнко, А.Лякішева, Н.Максимовська, О.Расказова, А.Рижанова та інші. Проте взаємовплив ШІ та соціальних якостей людини як актуальної проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери у вищій школі досліджено недостатньо, тому метою публікації є обґрунтування необхідності розширення магістерського курсу «Актуальні проблеми соціальної роботи» даною тематикою для майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників.

Безумовно курс «Актуальні проблеми соціальної роботи» спрямований на допомогу здобувачам вищої освіти як в остаточному визначенні теми (її аспектів) власного магістерського дослідження, так і на розширення, поглиблення професійної свідомості фахівців соціальної сфери. Зрозуміло, що серед актуальних проблем цього курсу є традиційні ще з індустріального суспільства: профілактика, корекція різноманітних адикцій, допомога групам, особам у СЖО (зокрема в умовах війни) тощо, але сучасними засобами кіберпростору, що потребує вдосконалення існуючих технологій соціальної роботи та соціально-педагогічної діяльності. Проте блискавичний розвиток інформаційної цивілізації вимагає вже сьогодні креативності студентів у розробці технологій кіберсоціалізації людини, гармонізації її реального та віртуального «соціального Я», розвитку регіонального і глобального рівня соціальності особистості, оскільки такі технології досі були відсутні у людства

[1;2]. Проблема взаємовпливу штучного інтелекту та соціальних якостей людини для майбутніх магістрів соціальної роботи пов'язана, на наш погляд, з розширенням професійної свідомості, з набуттям здатності екстраполяції соціокультурних змін на виникнення соціальних проблем або в соціальному розвитку особистості (соціально-педагогічний аспект), або загроз для її соціального існування (аспект соціального захисту, допомоги). У свою чергу, це дасть змогу завчасного визначення перспектив розвитку соціальних закладів, соціальних послуг, що є важливим для майбутніх менеджерів соціальної роботи.

Відомо, що штучний інтелект це – кібернетична система здатна до моделювання інтелектуальної діяльності людини (пошук, збереження, розпізнавання даних, їх обробку, створення на цих підставах нової інформації, а також здатність до самонавчання). Сучасні різноманітні системи штучного інтелекту володіють мовами народів світу, емоціями людини, мисленими операціями, судженнями та творчістю. Не дивно, що робот Софія, створена за технологіями ШІ, отримала у 2017 році громадянство Саудівської Аравії. Зрозуміло, що технології ШІ створювалися з метою покращення життя людини, а страх щодо них пов'язаний з можливим досягненням технологічної сингулярності (перевершення ШІ людського розуму), оскільки невідомо або знищить тоді штучний інтелект людство, або забезпечить принципово новий рівень його розвитку за допомогою вирішення глобальних проблем світової спільноти. Саме через відповідальність за невідомі наслідки вдосконалення ШІ було призупинене в 2023 році тренування GPT-5 під тиском міжнародної спільноти, зокрема С.Вознюка, І.Маска, Ю.Харарі та тисяч інших фахівців [3].

Соціальні якості (як один зі складників соціальності поряд з соціальними цінностями та про соціальною поведінкою) є за суттю внутрішньо особистісними культурними утвореннями соціальних суб'єктів, що забезпечують консолідацію та інтеграцію, виживання та стабільний розвиток соціумів (від сімейного до глобального). У філогенезі домінували різні соціальні якості, наприклад, давні перси особливо цінували вдячність, оскільки, на їх думку, невдячність руйнує і родину, і державу. Ф.Фукуяма переконує, що без соціальної довіри неможливе навіть фінансово-матеріальне благополуччя країни. Попередній абзац тез доводить, що на етапі еволюції, коли існуванню людства загрожує його творіння, особливого значення набувають соціальна небайдужість та соціальна відповідальність. На наше переконання, нині актуалізується значення соціальної гідності, оскільки саме на неї ґрунтується соціальна суб'єктність, без якої неможливі й соціальні активність, відповідальність, довіра, вдячність тощо. Не можна не погодитися з засновником Римського клубу А.Печчеї, що саме «людські якості» більшості населення планети здатні запобігти глобальному суїциду.

Фахівці соціальної сфери, які реалізують свої професійні функції в системі «людина – людина», особливо соціальні працівники, соціальні педагоги мають соціокультурну відповідальність за сприяння набуттю тих соціальних якостей населенням кожної країни, які уможливають самореалізацію особистості в сімейному, етнічному, професійному, ... громадянському,

аналізуючи сьогодення висловлю свої думки стосовно проблем підготовки педагогічних кадрів та шляхів модернізації педагогічної освіти України.

Професійна підготовка педагогічних працівників в Україні здійснюється у педагогічних коледжах та університетах. Традиційно навчання майбутніх педагогів реалізується за такими напрямками: загальноосвітня, спеціальна, психолого-педагогічна, практична підготовка.

Не порушуючи цих традицій, на даному етапі розвитку національної педагогічної освіти, навчальні заклади зосереджують увагу на таких особливостях підготовки, як:

1. Компетентністний підхід, що орієнтований на формування узагальнених способів дій, які здатні забезпечувати продуктивне виконання професійної діяльності.

2. Технологізація навчального процесу. Підготовка майбутніх учителів до використання нових педагогічних технологій навчання та бази запровадження в навчальному процесі ВЗО новітніх інформаційних технологій.

3. Кредитно-модульна організація навчання. Вона покликана здійснювати педагогічну підготовку в контексті євроінтеграційних освітніх процесів [1].

Загалом педагогічна підготовка постійно змінюється, що позитивно впливає на поліпшення її якості.

Але у сучасній професійній підготовці педагогів існують і певні проблеми, які породжені в першу чергу суперечностями між традиційними (заформалізованими) уявленнями про її здійснення та новими потребами реформування.

Проблеми можна розглядати в площині безпосереднього здійснення процесу професійної підготовки та площині її результативності. А також можна розділити на дві групи:

I. Проблеми суб'єктивного характеру.

1) *Значна диференціація у навчанні студентів та готовності випускників до виконання професійних завдань.* Переважно вона залежить від професійної мотивованості студентів. Ті, хто приходять у ВЗО за покликанням і люблять працювати з дітьми, прагнуть і мають змогу здобути під час навчання всі необхідні компетентності. Ті, ж хто приходять заради отримання диплому (таким баластом часто стають студенти платної форми, які орієнтуються на низький прохідний бал при вступі до ВЗО) індіферентно, а то і негативно ставляться до здобуття професійних знань та умінь. У той же час обидві категорії випускників отримують однакові дипломи.

2) *Ставлення до наслідків виконання функцій педагога.* Випускники не завжди адекватно підготовлені до самооцінки виконання функцій викладача і вихователя. Одні із них формально підходять до виконання професійних завдань, не переймаючись результатами. Інші ж болюче сприймають невдачі, проступки вихованців, реакцію батьків і колег, здатні до «емоційного вигорання». Є й такі, що прагнуть будь-якою ціною досягти вершин педагогічної кар'єри.

3) *Різний рівень професійності викладачів ВЗО.* Викладачі різняться не лише за рівнем обізнаності, а й за ставленням до студентів, цінністними

орієнтаціями, орієнтуванням на інтерактивні електронні засоби, на формування професійних умінь тощо.

II. Проблеми об'єктивного характеру.

1) *Значне падіння престижу учительської професії.* Що зумовлено її масовим поширенням, низькооплатністю, зниженням значення в умовах поширення різноманітних засобів інформатизації суспільства. Ця ситуація негативно впливає на якісний склад абітурієнтів, які поступають до вищих педагогічних закладів.

2) *Високі вимоги до представників педагогічних професій.* Одночасно суспільство постійно ставило і продовжує ставити доволі високі вимоги до представників педагогічних професій, вважаючи їх еталоном знань, моральних чеснот, зразком громадянської зрілості та поведінки. Все це накладає відбиток на стандартах і змісті педагогічної підготовки. Вони є широкомасштабними, методологічно і теоретично перевантаженими.

3) *Відірваність професійної підготовки від законів ринкової економіки.* Це проявляється у тому, що безпосередні замовники фахівця не беруть участь у формуванні вимог до нього, до змісту його підготовки та в державній атестації. Фактично не враховуються в підготовці особливості об'єктів професійної діяльності (загальноосвітні школи, гімназії, ліцеї тощо). Не зважається і на думку ще одних замовників підготовки педагогічного працівника – батьків школярів.

4) *Складність об'єкту педагогічної діяльності.* Школяр як об'єкт (він же здатен бути і суб'єктом) педагогічної діяльності з віком змінюється, має власні особливості і до того ж здатен швидко відзеркалювати зміни в суспільстві. Педагог має орієнтуватись в конкретній ситуації, враховуючи специфіку розвитку школяра (обдарованість, девіантність і т.п.), дитячої і підліткової субкультури тощо. А навчитись всього цього без безпосереднього контакту з дітьми фактично неможливо.

5) *Перевантаження професійної підготовки теоретичною загальноосвітньою і спеціальною складовою.* Стандарти педагогічної підготовки переважну частину навчального навантаження відводять на теоретичну підготовку.

6) *Недостатні умови для здійснення самостійної навчальної роботи студентів.* Належним рівнем організована самостійна робота студентів здатна забезпечити реалізацію творчого потенціалу студентів, виробити необхідні для педагогічних професій уміння навчатись «протягом життя».

Обидві групи проблем педагогічної підготовки взаємопов'язані між собою.

Сучасний стан формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності можна змінити на краще шляхом модернізації професійної підготовки фахівців у системі вищої педагогічної освіти, що передбачає

1) формування методологічної культури студентів (як системи соціально апробованих принципів і способів організації теоретичної і практичної діяльності) включає:

- підготовку високоосвіченого професіонала, що знає досягнення психолого-педагогічної науки, теорії, методики і практики навчання і виховання, володіє новими інформаційними та комп'ютерними технологіями, характеризується професійною самостійністю, стійкістю і успішністю;

- направленість навчальних дисциплін на педагогічну практику. Зміст навчальних дисциплін визначає своєрідний освітній маршрут, по якому рухаються студенти у ході перетворення навчальної діяльності в навчально-професійну, а потім у власне професійну;

- високий рівень професійної підготовки до педагогічної взаємодії школи і сім'ї на основі ціннісного підходу. Він розглядає сім'ю як соціально-значиму і особистісно-значиму цінність;

- формування дослідницької культури студентів у процесі професійної підготовки, в структурі якої особливе місце займають дії: розумові (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, абстрагування) і практичні (творчі, дослідницькі);

2) формування фундаментальних професійно-моральних якостей педагога-фахівця:

- професійної самосвідомості, що включає сукупність когнітивної, афективної і поведінкової підструктур, зміст яких відображає специфіку педагогічної діяльності;

- професійної самостійності, що передбачає впевненість в своїх силах, критичність розуму, вміння долати різноманітні труднощі. Професійна самостійність найтіснішим чином пов'язана з такими волевовими якостями, як ініціативність, настійливість, рішучість, цілеспрямованість, сміливість і дисциплінованість;

3) формування відповідного світогляду майбутнього вчителя;

Це ті основні кроки, що можуть в певній мірі розв'язати окремі завдання модернізації педагогічної освіти України.

Наталія Сушик – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА, ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мета дослідження – обґрунтувати сутність, структуру, зміст інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів закладів вищої освіти.

На основі результатів аналізу Європейської рамки цифрових компетентностей (DigComp 2.0) [1, с. 95], професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» [5], ми сформулювали визначення поняття **«інформаційно-комунікаційна компетентність викладачів закладів вищої освіти»** – це здатність науково-педагогічних працівників ефективно й оптимально використовувати інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності згідно з трудовими функціями. Структура та зміст інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів закладів вищої освіти обґрунтовані в таблиці 1.

Таблиця 1

**Структура, зміст інформаційно-комунікаційної компетентності
викладачів закладів вищої освіти**

№ з/п	Зміст інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів закладів вищої освіти
1.	<i>Ціннісно-мотиваційний компонент відображає:</i> • цінність інформації та комунікації в професійній діяльності викладачів закладів вищої освіти; • ціннісну орієнтацію на здобуття та застосування об'єктивної інформації в професійній діяльності викладачів закладів вищої освіти; • ціннісну орієнтацію на здійснення ефективної комунікації з учасниками освітнього процесу; • мотивацію до підвищення рівня інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів закладів вищої освіти.
2.	<i>Когнітивний компонент характеризує знання про:</i> • сутність, класифікації інформації за різними критеріями; • основні види інформаційної діяльності (створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона, захист інформації); • принципи інформаційних відносин у галузі вищої освіти; • захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах у галузі вищої освіти; • обробку та захист персональних даних в інформаційно-комунікаційних системах у галузі вищої освіти; • інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності викладачів закладів вищої освіти; • сутність, види електронних освітніх ресурсів [4]; • мету, завдання, структуру, зміст, порядок створення та атестації електронного курсу освітнього компонента [3]; • обліковий запис науково-педагогічного працівника в наукометричній базі даних Google Scholar [2]; • ідентифікатор ORCID науково-педагогічного працівника [6].
3.	<i>Емоційно-вольовий компонент передбачає</i> сформованість відповідального ставлення викладачів закладів вищої освіти до здобуття та застосування об'єктивної інформації в професійній діяльності; реалізації ефективної комунікації з учасниками освітнього процесу.

4.	<i>Поведінковий компонент передбачає оволодіння вміннями, навичками:</i> • створити електронний курс на платформі дистанційного навчання Moodle або в середовищі Microsoft 365 ЗВО та «використовувати в освітньому процесі усіх форм навчання для всіх ступенів освіти та спеціальностей, освітніх програм або їх частин та на всіх етапах освітньої діяльності під час вивчення відповідних ОК [3, с. 1]»; • створити та коригувати обліковий запис науково-педагогічного працівника в наукометричній базі даних Google Scholar [2]; • створити обліковий запис науково-педагогічного працівника та коригувати ідентифікатор ORCID [6].
5.	<i>Особистісно-діяльнісний компонент передбачає здатність:</i> • «здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел [5, с. 4]»; • «здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології в професійній діяльності викладачів закладів вищої освіти [5, с. 4]».

Висновки. Здобуття та реалізація високого рівня інформаційно-комунікаційної компетентності викладачами закладів вищої освіти забезпечує якісне виконання трудових функцій.

Джерела та література

1. Дибкова Л. М. Інформаційно-комунікаційна компетентність викладача закладу вищої освіти в умовах цифровізації освітнього процесу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Педагогіка. 2019. № 1. С. 91–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2019_1_14 (дата звернення: 02.10.2024).
2. Назаровець М. А. Google Академія для науковців: практ. посібн. Київ, 2016. 27 с. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/res/google_scholar.pdf (дата звернення: 02.10.2024).
3. Положення про електронний курс освітнього компонента у Волинському національному університеті імені Лесі Українки : затверджено 29.06.2022 р. URL: https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%95%D0%9A-%D0%9E%D0%9A_2022.pdf (дата звернення: 02.10.2024).
4. Положення про електронні освітні ресурси: затверджено 01.10.2012 р. № 1060 із змінами від 29.05.2019 р. № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text> (дата звернення: 02.10.2024).
5. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти», затверджено наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.03.2021 № 610 URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profe-siy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf (дата звернення: 02.10.2024)
6. Рекомендації щодо створення облікового запису та коригування ідентифікатора ORCID. Київ : ДНТБ України, 2023. 39 с. URL: https://dntb.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_ORCID_%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2023_%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf (дата звернення: 02.10.2024).

Вікторія Степаненко – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Інклюзивний підхід до навчання належать до інноваційних, вузько спеціальних підходів. Його умовою є створення освітньо-виховного середовища, в якому визнається та підтримується унікальність кожного, створюються оптимальні умови для соціалізації особистості [2]. Модернізація освіти в Україні в контексті інтеграції до європейського освітньо-наукового простору потребує вивчення, впровадження та використання інноваційних технологій, зокрема системної інновації відносно застосування інклюзивного підходу в освіті та формування інклюзивної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти передбачено формування таких фахових компетентностей, які можна розглядати в контексті соціальної інклюзії:

- здатність фахівця до виявлення, соціального інспектування і оцінки потреб вразливих категорій громадян, у тому числі які опинилися в складних життєвих обставинах;

- здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей;

- здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах [7].

Підготовка фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти згідно зі Стандартом вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» передбачає формування фахової компетентності – здатність до критичного оцінювання соціальних наслідків політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства. Крім того, відповідний Стандарт містить компетентності, які передбачають: здатність вирішувати соціальні проблеми через упровадження соціальних інновацій; впроваджувати методи і технології інноваційного практикування та управління в системі соціальної роботи [6].

Інновації сприяють поліпшенню добробуту різних груп суспільства, однак за певних умов вони також можуть посилювати соціальну нерівність та ізоляцію. У цьому аспекті питання інклюзивних інновацій, спрямованих на поліпшення існування «виключених» груп людей, забезпечення їх більш повноцінного включення в життя суспільства, підготовки соціальних працівників, здатних до створення та впровадження нових якісних продуктів

або соціальних послуг відповідним категоріям населення, є особливо актуальним [5].

Найбільш важливими напрямками введення інклюзії в масову освітню практику, як фундаментальної, структурної, кардинальної, багатовимірної системної інновації в аспекті професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, є: створення інклюзивної культури, розробка інклюзивної політики та впровадження інклюзивної практики. Зазначені напрями є взаємопов'язаними і складають єдність методології як інклюзивної освіти, так і професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Інклюзивна культура являє собою загальні для всіх цінності, переконання, погляди, принципи, норми поведінки. Інклюзивна політика передбачає наявність нормативно-правової бази щодо інклюзії та підтримки інклюзивного процесу. Реалізація інклюзивної практики відбувається шляхом обрання адекватних форм організації освітнього процесу, технологій, методів і прийомів командної роботи фахівців, їх готовності до здійснення навчального, психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу, застосування спеціальних дидактичних засобів та обладнання [3].

Крім того, найвиразнішою освітньою інклюзивною інноватикою є розгляд інклюзивної компетентності майбутніх фахівців у складі «soft skills» [1; 4] як інтегрального особистісного утворення, яке об'єднує аксеологічний, акмеологічний, прогностичний, інноваційний, соціально-комунікативний компоненти й обумовлює здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховувати різні освітні потреби осіб, забезпечувати їх включення в загальне освітнє середовище та створювати умови для їх розвитку і соціалізації [4].

До інноваційних тенденцій також відносять інклюзію технологій, в рамках якої розбудовується соціальна діджиталізація. Інклюзивна освіта як етап і компонент соціального цифрового залучення потребує переходу від дефіцитарності до унікальних сильних сторін кожної особистості, де цифрові технології є ключовим і наскрізним інструментом. Основні методологічні підходи технологічної цифрової інклюзії: оцінка потреб; розвиток інфраструктури; перманентне навчання та освіта; доступ до технологій; дизайн для різноманітності [1].

Отже, професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в аспекті застосування інклюзивного підходу та формування інклюзивної компетентності на сучасному етапі розвитку суспільства вимагає вивчення, впровадження та використання інклюзивних інновацій, спрямованих на поліпшення умов існування та забезпечення повноцінного включення вразливих категорій населення в життя суспільства, що забезпечується створенням інклюзивної культури, розробкою інклюзивної політики та впровадженням інклюзивної практики, соціальним цифровим залученням, застосуванням підходу резилієнс у роботі з особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, здійсненням професійних функцій в процесі інклюзивного навчання, розвитку та соціалізації осіб з числа вразливих категорій населення.

Подальші наукові розвідки вбачаємо в аналізі форм, методів і технологій підготовки майбутніх соціальних працівників до командної взаємодії та партнерства в контексті проблеми розбудови інклюзивного суспільства та цифрової доступності.

Джерела та література

1. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с.
2. Джаман Т. Реалізація середовищного й інклюзивного підходів до навчання в контексті інклюзивної освіти як умова євроінтеграції. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29. Т. 2. С. 130–133. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/29.209454>
3. Комар О. А., Пісняк В. С. Інклюзія як інноваційних шлях розвитку освіти. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. №194. С. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-24-29>
4. Наход С. А. Інклюзивна компетентність у складі «soft skills» майбутніх педагогів початкових класів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2020. № 1 (19). С. 225–232. DOI: 10.32342/2522-4115-2020-1-19-27
5. Продіус О. І. Інклюзивні інновації в контексті соціальної відповідальності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 14. Ч. 2. С. 84–88.
6. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України від 24.04.2019 № 556. URL: <http://surl.li/fzpmpl> (дата звернення: 15.09.2024).
7. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України від 24.04.2019 № 557. URL: <http://surl.li/faysw> (дата звернення: 15.09.2024).

Світлана Хлебик – канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Реформування українського суспільства, модернізація системи освіти України на сучасному етапі визначають основні підходи до професійної діяльності педагога. Освіта є пріоритетною сферою розвитку сучасного суспільства.

Становлення нової освіти передбачає природні процеси розвитку педагогічної практики, цілеспрямований управлінський вплив на систему підготовки педагогічних кадрів, суттєві корективи змісту, стилю діяльності педагогічних установ, педагогів, тобто, перехід освітньої системи до функціонально нових засад.

Незадоволеність якістю освіти в реальній практиці, усвідомлення необхідності реформування роботи закладів вищої освіти зумовлюють потребу в оновленні професійної підготовки, стилю професійної діяльності педагога.

Особливо значущим є формування його компетентності, особистісно-професійних якостей, здатності жити і працювати в новому інноваційному режимі: прийняти і зрозуміти нове, оволодіти інноваційною ситуацією.

Професіоналізм педагога і входження його в інноваційний простір роботи неможливі без творчого самовираження, самовдосконалення, самоосвіту і саморозвиток. Сучасний рівень розвиток науки і техніки потребує спеціалістів, які вміють приймати незалежні рішення, працювати в команді, використовувати інновації в професійній діяльності. І

Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, вимагають відповідних змін у професійній діяльності педагога. Зокрема-якісну професійну підготовку фахівців.

Інноваційність освіти передбачає формування майбутнього фахівця, який готовий до сприймання нового в різних галузях наукового знання, до зміни власного «Я», його постійного розвитку, самостійності, творчості і ініціативи.

Інноваційність розглядають не тільки як налаштованість на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед як відкритість. Стосовно особистісного чинника педагогічної діяльності це означає:

- відкритість культурі й суспільству, яка виявляється у прагненні педагога змінити дійсність, дослідити проблеми та обрати способи їх розв'язання;

- відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу, організація такого педагогічного середовища, яке б сприяло формуванню і розвитку образу «Я».

Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність. Її сутність полягає в оновленні педагогічного процесу, внесення новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості.

Впровадження інновацій неможливе без володіння педагогом системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою і усвідомленою професійною готовністю до інновацій.

У сучасних наукових дослідженнях поняття професійна готовність розуміється як закономірний результат спеціальної підготовки, самовизначення в освіті, виховання і самовиховання. Науковці визначають її як психічний, активно-дієвий стан особистості, систему інтегративних властивостей, що регулює професійну діяльність і забезпечує її ефективність. [1, с.53].

Важливою складовою готовності до інноваційної діяльності, зазначає дослідниця І. Дичківська, є інноваційні потенціали педагога. На її думку, це сукупність соціокультурних і творчих характеристик педагога, за якою виявляється готовність удосконалювати професійну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність [2, с.248].

Науковці зазначають, що готовність до інновацій-це особливий особистісний стан. Він передбачає наявність у педагога ціннісно-мотиваційного ставлення до своєї професійної діяльності, володінням для її реалізації ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей. Особливого значення у цьому процесі є здатність до творчості і рефлексії. Засвідчує позитивну мотивацію педагога до інноваційної діяльності його здатність створювати і застосовувати нове, підвищувати свою педагогічну майстерність,

навички долаття професійних труднощів. Мотивом особистісного і професійного самоствердження саме і є використання інноваційних технологій.

Позитивну мотивацію педагога до інноваційної діяльності засвідчує створення і застосування педагогом нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів. Тому використання інноваційних технологій багато хто з педагогів вважає єдиним важливим мотивом особистісного і професійного самоствердження.

Формування готовності до реалізації інноваційної діяльності формується на основі цілісності, єдності і взаємодії її основних структурних компонентів: ціннісно-мотиваційного, емоційно-когнітивного, креативного і рефлексивного. Кожний з цих компонентів має своє змістовне наповнення і характерні ознаки.

Сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також ціннісне ставлення до них визначає зміст ціннісно-мотиваційного компонента. Комплекс умінь і навичок застосування інноваційних педагогічних технологій у власній практичній діяльності визначає практичну спрямованість цього компонента. Показниками сформованості є наявний обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога.

Інноваційна діяльність відбувається в тісному зв'язку і тісно пов'язана із педагогічними дослідженнями. Тому показником сформованості когнітивного компонента є також методологічні, загальнотеоретичні і методичні знання, уміння застосовувати інноваційні педагогічні технології, наявний позитивний педагогічний досвід. Усвідомлене ставлення до інноваційних технологій, їх ролі у розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти визначають зміст мотиваційного компонента, забезпечують ефективну діяльність і саморозкриття особистості педагога.

Основу емоційно-когнітивного компонента утворюють пізнавальні інтереси педагога, орієнтованого на застосування інноваційних освітніх технологій. Вони концентруються навколо потреби у науковому розумінні різноманітних аспектів особистісної орієнтації освіти, осмислення власного досвіду, ефективності педагогічної діяльності, формування власної позиції щодо змін у системі освіти, використання набутих знань у власній практичній діяльності.

Креативний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності реалізується в нестандартному розв'язанні педагогічних завдань, імпровізації, експромті. Ознаками креативності є здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації освітньо - виховного процесу, вміння творчо вирішувати складні професійні проблеми. Виявляється креативний компонент через відкритість до педагогічних інновацій, критичність мислення гнучкість та творчу уяву.

Рефлексивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності реалізується через рефлексивні процеси такі як саморозуміння, самоінтерпретація та інтерпретація іншого. Рефлексивне мислення як одна з умов усвідомлення критичного аналізу і конструктивного підходу щодо

вдосконалення власної діяльності відіграє особливу роль в реалізації цього компоненту. Здатність рефлексивно ставитися до себе і до своєї діяльності є результатом освоєння педагогом соціальних відносин між людьми, сформованого позитивно прийнятного ставлення до себе і до людей. Сформованість рефлексивної позиції є показником рефлексивного компоненту в структурі готовності до інноваційної діяльності.

Отже, готовність до інноваційної діяльності є важливою характеристикою особистості і необхідною умовою успішної професійної діяльності педагога. Готовність до інноваційної діяльності визначається як внутрішня потреба, яка впливає на формування інноваційної позиції педагога як важливого і необхідного компонента професійної реалізації його можливостей і розкриття творчого потенціалу.

Джерела та література

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної діяльності *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 1. С.52-58.
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: підруч. Київ, Академвидав, 2015р. С.253-270.
3. Михайлишин Р. Професійна готовність педагога до інноваційної діяльності: якісний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2016. Вип. 31. С. 11-18

Світлана Чернета – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗВО

Українська держава потребує компетентного, високоосвіченого фахівця здатного динамічно реагувати на всі сучасні виклики та простояти різним суспільним ризикам. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти свідчать про комплексність, системність та багатовекторність підготовки фахівців у закладах вищої освіти.

Серед основних показників якості освітнього процесу підготовки за певною освітньою програмою є наявна матеріальна база, кадрове та інформаційне забезпечення, сприятливе освітнє середовище, відповідність галузевому та регіональному контексту, стратегії та місії закладу вищої освіти, інтернаціоналізація тощо. Процес інтернаціоналізації є відносно новим в системі вищої освіти України, хоча у зарубіжних країнах цей процес розпочався більше двадцяти п'яти років тому. За ці роки процес інтернаціоналізації змінив свою мету, призначення, удосконалились механізми та інструменти реалізації, практичні наслідки та очікувані результати. Цей процес на сьогодні розглядається як невід'ємний чинник підвищення якості освіти. Інтернаціоналізація віднесена до цілей, цінностей, напрямів тощо розвитку

кожного ЗВО, що безпосередньо відображено в стратегії їх розвитку та інших нормативних документах.

Інтернаціоналізація вищої освіти все частіше стає предметом наукових розвідок вітчизняних науковців, а саме: О. Анісімової, Л. Горбунової, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорської, І. Степаненко, О. Шипко та ін.

В сучасній науковій думці зустрічається різне розуміння та тлумачення поняття «інтернаціоналізація вищої освіти», яке умовно можна поділити на дві групи:

- включає науково-дослідну та освітню міжнародну діяльність, а також феномен академічної мобільності;
- представляє інтернаціоналізацію вищої освіти як міжнародну торгівлю освітніми послугами [4].

Інтернаціоналізація вищої освіти також розглядають як процес систематичного впровадження міжнародного досвіду в освітню, наукову та громадську діяльність закладів вищої освіти і є невід'ємною складовою співробітництва на різних рівнях [2].

Інтернаціоналізація відбувається на трьох рівнях: загальнонаціональному, на рівні окремих ЗВО та на рівні окремих освітніх програм.

Відповідно до с. 26 Закону України «про вищу освіту, інтернаціоналізація визначена як одне із завдань закладу вищої освіти (налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури) [1].

На рівні ЗВО та освітніх програм інтернаціоналізація має різні форми реалізації: академічна мобільність, участь у програмі «Подвійний диплом», дистанційне опанування курсів тощо.

Національне агентство забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) однією із ключових цілей визначає «Сприяння інтеграції системи вищої освіти України у світовий освітній і науковий простір». Досягнення цієї цілі забезпечується, зокрема, через підкритерій оцінювання якості освітніх програм 4.5 «Навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності закладу вищої освіти (ЗВО)» [2].

В своїх рекомендаціях НАЗЯВО інтернаціоналізацію розуміє більш ширше, а саме: студентська та викладацька міжнародна мобільність, закордонні публікації, лекції іноземних професорів, міжнародні угоди університету та показники їх ефективності, набуття міжнародного досвіду українськими викладачами, залучення фахових іноземних лекторів до викладання на ОП, програми студентського обміну, програми двох або спільних дипломів, міжнародні літні/зимові школи, конференції, тренінги, індивідуальні грантові програм, програми Erasmus+ тощо.

Міжнародна спрямованість вищої освіти стає все більш багатовекторним. Інтернаціоналізація є найважливішою складовою розвитку закладу вищої освіти.

На думку Семенець Ю. О. основними сильними сторонами процесу інтернаціоналізації є підвищення якості освіти, розширення доступу до вищої

освіти і наукових досліджень внаслідок активної академічної мобільності, підвищення кваліфікації викладачів і науковців шляхом встановлення зв'язків з міжнародними партнерами, підготовка фахівців з навичками кросскультурної комунікації, збільшення обсягів фінансування і диверсифікація його джерел, а також, як наслідок, підвищення ефективності діяльності університетів [3].

Діяльність сучасного закладу вищої освіти повинна бути спрямована на підвищення свого міжнародного рейтингу, розвиток академічної мобільності, якісні дослідження й викладання та формування стратегічного плану.

Отже, інтернаціоналізація системи вищої освіти є вимогою та потребою одночасно організації якісного освітнього процесу усіх закладів вищої освіти незалежно від рівня та ступеня здобуття освіти, спеціальності та освітньої програми.

Джерела та література

1. Закон України «Про вищу освіту» : від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Про інтернаціоналізацію. URL : <https://naqa.gov.ua/2020/04/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/>
3. Семенець Ю. О. Інтернаціоналізація вищої освіти: у пошуку перспектив вдосконалення стратегії провідних українських ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Випуск 14, частина 2. С.
4. Beelen J. The long wait: Researching the implementation of internationalization at home. *Internationalisation revisited: New dimensions in the internationalization of higher education* / J. Beelen, H. de Wit [Eds.]. Amsterdam: CAREM, 2012. P. 9–20.

Вікторія Швирка – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ТРЕНДИ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні вища освіта перебуває на етапі активних змін, зумовлених глобалізацією, технологічним прогресом, новими вимогами ринку праці та соціальними трансформаціями.

У більшості країн світу спостерігається зростання кількості студентів у вищих навчальних закладах. Це явище пов'язане з необхідністю здобуття вищої освіти для професійної реалізації. Однак, масовізація створює проблеми з якістю навчання та доступом до ресурсів, що потребує ефективних рішень з боку університетів.

Вища освіта стає дедалі більш глобальною, і університети змагаються за студентів, викладачів та інвестиції на міжнародному рівні. Програми обміну, подвійні дипломи та інші форми співпраці з закордонними навчальними закладами стають звичайною практикою.

Багато університетів стикаються з недостатнім фінансуванням, що ускладнює їхню діяльність. Державне фінансування часто скорочується, а зростання плати за навчання може бути бар'єром для багатьох студентів. Це вимагає пошуку нових джерел фінансування, зокрема через співпрацю з бізнесом та залучення міжнародних грантів.

Зростання кількості людей, які прагнуть отримати освіту, спонукає університети пропонувати більш гнучкі та доступні формати навчання, зокрема дистанційні курси, мікрокреденшали та сертифікаційні програми. Освіта протягом життя стає необхідною умовою для збереження конкурентоспроможності на ринку праці, що вимагає від університетів постійного оновлення навчальних програм та створення умов для безперервного навчання.

Отже, стрімкі зміни, що відбуваються в технологічному, соціальному та економічному контекстах, безпосередньо впливають на освітні системи та вимоги до підготовки фахівців. Вища освіта має адаптуватися до нових викликів, щоб забезпечити конкурентоспроможність випускників на глобальному ринку праці.

Враховуючи вище сказане, можемо констатувати, що закладам вищої освіти у всьому світі все більше орієнтуються і вважають перспективними на такі тренди як:

✓ *Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).* Сучасні технології змінюють формат освітнього процесу. Онлайн-курси, віртуальні лабораторії, штучний інтелект та платформи для дистанційного навчання стають невід'ємною частиною вищої освіти, підвищуючи доступність знань і гнучкість навчання. Освітні установи мають реагувати на ці зміни, інтегруючи новітні технології у навчальні процеси для підвищення їхньої ефективності та гнучкості. Використання ІКТ дозволяє персоналізувати освіту, робить її доступнішою та інклюзивною, що є особливо важливим у сучасних умовах.

✓ *Адаптивне навчання.* Використання індивідуальних освітніх траєкторій та адаптивних платформ, що автоматично підлаштовуються під здібності студентів, дозволяє створювати персоналізовані програми навчання, що враховують сильні та слабкі сторони кожного студента.

✓ *Міждисциплінарність.* Освітні програми все частіше охоплюють кілька галузей знань, що дозволяє студентам здобувати навички у різних сферах. Міждисциплінарні спеціальності сприяють підготовці студентів до роботи в умовах комплексних викликів сучасного світу.

✓ *Студентоцентризм.* У сучасній системі вищої освіти значна увага приділяється розвитку навичок критичного мислення, самостійності та відповідальності у навчальному процесі. Студенти активно залучені до проектної та дослідницької діяльності, що сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу.

✓ *Глобалізація освітніх програм.* Глобалізація сприяє підготовці студентів до роботи у мультикультурному середовищі та розвитку інтернаціональних компетенцій. Також процеси глобалізації створюють не

тільки нові можливості для міжнародного співробітництва, а й висувають нові вимоги до рівня підготовки фахівців. Високий рівень міжнародної мобільності здобувачів вищої освіти і викладачів сприяє розвитку міжкультурної комунікації, що є важливим для роботи в глобалізованому світі. Програми обміну, подвійні дипломи та міжнародні проекти дозволяють студентам отримати досвід навчання за кордоном і розширити свої професійні горизонти.

✓ *Soft skills та емоційний інтелект.* Окрім технічних знань, все більше уваги приділяється розвитку таких навичок, як комунікація, лідерство, командна робота та управління емоціями. Це готує студентів до успішної кар'єри у швидкозмінному середовищі. Крім того сучасні роботодавці вимагають від випускників не тільки фахових знань, але й розвитку таких навичок, як критичне мислення, креативність та адаптуватися до швидких змін. Тому тренди, які акцентують увагу на розвиток soft skills та емоційного інтелекту, стають особливо важливими для успішної кар'єри.

✓ *Освіта протягом життя (lifelong learning).* Постійне навчання стає необхідністю через стрімкий розвиток технологій і змін на ринку праці. Вищі навчальні заклади надають можливості для підвищення кваліфікації через короткострокові курси, сертифікаційні програми та професійні тренінги.

✓ *Зелена освіта та сталий розвиток.* Відповідальність за екологічний слід та сталий розвиток входять до пріоритетів багатьох університетів. Студентів навчають екологічної грамотності, а університети активно впроваджують стратегії сталого розвитку у своїй діяльності. Питання екологічної стійкості та відповідальності стають дедалі важливішими у суспільстві, і університети відіграють ключову роль у формуванні екологічної свідомості у студентів. Навчальні програми, спрямовані на сталий розвиток, допомагають підготувати фахівців, які можуть розв'язувати глобальні проблеми, пов'язані з екологією та сталим розвитком.

✓ *Цифрова грамотність викладачів та студентів.* Викладачі повинні володіти новими технологіями та розуміти, як інтегрувати їх у навчальний процес. Навички роботи з цифровими інструментами та платформами стають основою для ефективного викладання та навчання.

✓ *Мікрокреденціали (micro-credentials) та альтернативні форми сертифікації.* З'являються нові формати освітніх досягнень, такі як мікродипломи та сертифікати, що дозволяють студентам швидко отримувати компетенції у конкретних сферах, що стають особливо цінними на ринку праці.

Таким чином, сучасна вища освіта перебуває в стані швидкої трансформації під впливом технологічних, соціальних та економічних змін. Інтеграція новітніх трендів в освітній процес є необхідною умовою для забезпечення конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці та успішного розвитку освітніх закладів.

Водночас вища освіта стикається з низкою викликів, серед яких: потреба в постійному оновленні навчальних програм відповідно до змін на ринку праці, забезпечення якості в умовах масовізації, фінансова нестабільність та необхідність розвитку інклюзивного середовища. Підвищення вимог до

викладачів щодо використання новітніх технологій та адаптації до нових педагогічних підходів також є актуальним питанням.

Перспективи розвитку вищої освіти полягають у подальшій цифровізації, розвитку програм навчання протягом життя (lifelong learning), інтернаціоналізації та активізації програм сталого розвитку. Університети повинні адаптувати свої моделі фінансування, зокрема через залучення бізнесу, для забезпечення своєї стійкості та доступності освіти для всіх верств населення.

Таким чином, сучасні тренди вищої освіти відкривають нові можливості для студентів та університетів, водночас вимагаючи від них готовності до змін та інноваційних підходів до організації навчального процесу.

Джерела та література

1. Алексеева О. Р. Трендспоттинг та професійне майбутнє сучасного фахівця: навч.-метод. посіб. Старобільськ, 2017. 120 с.
2. Давидова Л., Зайко Л. Освітні тренди в умовах російсько-української війни та сучасних геополітичних викликів. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society / EUROPEJSKIE STUDIA HUMANISTYCZNE: Państwo i Społeczeństwo*. Issue 4, 2022. (Poland – Ukraine). С. 65–77.
3. Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Київ, 2021. 71 с.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**ПЕДАГОГІЧНІ ЧИТАННЯ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА
ПЕТРА ГУСАКА**

Збірник наукових праць
Матеріали круглого столу (2 жовтня 2024 р.)

Друкується в авторській редакції

Обсяг 4,4 ум. друк. арк. (електронний варіант)